

Działania Wojsk Bezpieczeństwa Wewnętrznego województwa wrocławskiego przeciwko oddziałowi Franciszka Olszówki ps. „Otto” (23 grudnia 1945 - 23 lutego 1946 r.)

8 lutego 1946 r. w pobliżu Pisarzowic w pow. kępińskim zginął Franciszek Olszówka „Otto”¹ – dowódca poakowskiego oddziału zbrojnego, działającego na pograniczu województw łódzkiego (pow. wieluński), poznańskiego (pow. kępiński), śląskiego (pow. kluczborski i oleski) oraz dolnośląskiego (pow. sycowski i oleśnicki). Jego śmierć nastąpiła w czasie prowadzonych przez kilka tygodni operacji sił bezpieczeństwa i wojska, wspomaganych przez pododdziały NKWD i Armii Czerwonej. Najważniejsze z nich zrealizowały

¹ Franciszek Olszówka, s. Augusta, ur. 3 XII 1923 r. w Pisarzowicach, pow. Kępno, podczas okupacji zmuszony do przyjęcia volkslisty i powołany do Wehrmachtu, służbę pełnił m.in. w jednostce w Brzegu, zdezerterował w stopniu kaprała. W latach 1943–1945 żołnierz AK w pow. kępińskim. Od stycznia do kwietnia 1945 r. służył w MO, poszukiwany przez UB, zdezerterował. Od kwietnia 1945 r. stworzył oddział zbrojny, podporządkowany do listopada 1945 r. strukturalnie AK. Zginął 8 II 1946 r. w Pisarzowicach (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu [dalej: AIPN Po], 0077/14, Teczka zagadnieniowa krypt. „Otto”, t. 3, k. 224, 332–333; J. Bednarek, *Oddział Franciszka Olszówki „Otto”*. Z dziejów powojennej konspiracji antykomunistycznej, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2004, nr 1 (5); idem, *Likwidacja oddziału Stanisława Panka „Rudego” i procesy jego żołnierzy przed sądami wojskowymi* [w:] *Wojskowy Sąd Rejonowy w Łodzi*, red. J. Wróbel, J. Żelazko, Warszawa 2004, s. 89–111; idem, *„Bezpieka wyleci dziś w powietrze”*, „Biuletyn IPN” 2003, nr 11 (34), s. 52–56; „By inni mogli żyć w spokoju”. Z dziejów walk o utrzymanie władzy ludowej na Dolnym Śląsku, red. M. Orzechowski, Wrocław – Warszawa – Kraków 1967, s. 150–156; W. Fijałkowski, *Milicja Obywatelska i Służba Bezpieczeństwa w województwie wrocławskim w latach 1945–1987*, Wrocław 1989, s. 36, 55, 57, 60, 78; M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego 1945–1965*, Warszawa 1984, s. 84; R. Klementowski, *Skazany na zapomnienie – Franciszek Olszówka, ps. Otto*, „Odkrywca” 2004, nr 6 (65); T. Kulak, W. Mrozowicz, *Syców i okolice od czasów najdawniejszych po współczesność*, Wrocław – Syców 2000, s. 179; M. Sodel, *W walce o ład i bezpieczeństwo na Dolnym Śląsku w latach 1945–1948*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1979, s. 114–115, 138–139; E. Straś, *Ostatni „bastion” – Wehrwolf* (cz. 3), „Odkrywca” 2005, nr 8 (79); K. Szwagrzyk, *Franciszek Olszówka* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 1, Warszawa 2002, s. 332–334; J. Śródka, *Zapomniana rocznica*, „Tygodnik Kępiński” 2000, nr 5.

jednostki Wojsk Bezpieczeństwa Wewnętrznego z Wrocławia² pomiędzy 1 stycznia a 23 lutego 1946 r., operujące na obszarze ponad 600 km². Przełomowym wydarzeniem w tym okresie była realizacja szczegółowo zaplanowanej akcji fizycznej likwidacji „Otta”, którą resortowe źródła archiwalne odnotowały jako „jedną z większych akcji organów bezpieczeństwa, godną podkreślenia z racji kombinacji operacyjnej”³.

Oddział „Otta” powstał w maju 1945 r. w powiecie kępińskim. W sierpniu 1945 r. został podporządkowany największej lokalnej organizacji antykomunistycznej – Wielkopolskiej Samodzielnej Grupie Ochotniczej „Warta”⁴. W listopadzie 1945 r. wskutek rozwiązania WSGO „Warta” nastąpiło całkowite zerwanie łączności ze strukturami nadrzędnymi. Odtąd, aż do śmierci Franciszka Olszówki, jego oddział stał się jednostką niezależną, wykonującą jedynie rozkazy swego dowódcy⁵. Na potrzeby propagandy przedstawiany był on najczęściej jako „folksdojcz”⁶, dowódca „bandy NSZ”⁷, dowódca „bandy terrorystyczno-rabunkowej”⁸ i „oficer armii niemieckiej”⁹. Jeszcze w 2005 r. Olszówkę identyfikowano

² W dokumentach Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego z lat 1945–1946 używano nazw: Wojska Bezpieczeństwa Wewnętrznego – Wrocław lub Wojska Bezpieczeństwa Wewnętrznego woj. dolnośląskiego. Prawnie od 15 III 1945 do 29 V 1946 r. istniał Okręg Dolnośląski (nie województwo). 29 V 1946 r. utworzono woj. wrocławskie (zob. A. Kochański, *Polska 1944–1991. Informator historyczny*, t. 1, Warszawa 1996, s. 14). Termin województwo wrocławskie funkcjonował jednak w powszechnym obiegu już od zakończenia wojny. Niektóre źródła i publikacje błędnie przypisują zorganizowanie akcji, w wyniku której zginął „Otto”, działaniom UB (AIPN Po, 0077/14, Materiały operacyjne dotyczące oddziału „Otta”. Raport specjalny szefa WUBP we Wrocławiu płk. Faustyna Grzybowski do Ministra Bezpieczeństwa Publicznego gen. Stanisława Radkiewicza w Warszawie o likwidacji bandy „Tartak”, t. 1, k. 117). W opracowaniu SB w Opolu sporządzonym w końcu lat siedemdziesiątych uznano, że była to „jedna z większych akcji organów bezpieczeństwa, godna podkreślenia z racji kombinacji operacyjnej” (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu [dalej: AIPN Wr], 09/912, Charakterystyka nr 1/78 bandy terrorystyczno-rabunkowej dowodzonej przez Franciszka Olszówkę, ps. „Otto”, i Stanisława Panka, ps. „Rudy”, w skrócie „Otto-Rudy”, wchodzącej w skład WSGO „Warta” i Konspiracyjnego Wojska Polskiego – KWP, Wydział „C” KW MO w Opolu, 1978, k. 10; T. Kulak, W. Mrozowicz, *Syców i okolice od czasów najdawniejszych po współczesność*, Wrocław – Syców 2000, s. 179).

³ AIPN Wr, 09/1216, Charakterystyka bandy zbrojnej pod dowództwem „Otto-Rudy”, występującej pod nazwami: „Tartak”, „Katyń” i „Babinicz”, wchodzącej w skład WSGO „Warta” i „KWP”, sporządzona przez Wydział „C” KW MO w Opolu 15 VIII 1978, k. 9.

⁴ Jego bezpośrednim zwierzchnikiem został dowódca Obwodu Kępno kpt. Edward Mazur „Dąb”, który w celu pełnego podporządkowania sobie oddziału wyznaczył por. Józefa Kempnińskiego „Łana” na zastępcę „Otta”. Na początku września 1945 r. „Łana” zastąpił kpt. Tadeusz Tyrakowski „Kordzik”. Szerzej o podporządkowaniu oddziału „Otta” strukturom WSGO „Warta” zob. J. Bednarek, *Oddział Franciszka Olszówki...*, s. 201–203.

⁵ *Ibidem*, s. 201–207.

⁶ AIPN Po, 05/57, Wielkopolska Samodzielna Grupa Ochotnicza „Warta”. Banda terrorystyczno-rabunkowa, d-ca Franciszek Olszówka, ps. „Otto”, k. 2; *Zlikwidowanie groźnej bandy „Otta”. Volksdeutsch – przywódca zastrzelony w walce*, „Głos Ludu”, 27 IV 1946; M. Sodel, *op. cit.*, s. 114.

⁷ AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29 nielegalnej bandy terrorystyczno-rabunkowej o zabarwieniu NSZ, działającej w latach 1945/1946 na pograniczu województw: wrocławskiego, opolskiego, poznańskiego i łódzkiego, pod dowództwem Franciszka Olszówki, ps. „Otto”, k. 1.

⁸ AIPN Wr, 09/912, Charakterystyka nr 1/78..., k. 1.

⁹ M. Sodel, *op. cit.*, s. 115.

niekiedy jako porucznika Wehrmachtu, kierującego „oddziałem Wehrwofu [...] w lasach sycowsko-oleśnicko-milickich”¹⁰.

Według różnych źródeł dowodził oddziałem liczącym od 35¹¹ do ponad 100¹², a nawet 150 członków¹³, wspomaganych przez siatkę współpracowników terenowych szacowaną na 72 osoby¹⁴. Powodem tak znacznych rozbieżności w ocenie stanu kadrowego były częste zmiany w składzie osobowym, spowodowane m.in. aresztowaniami, stratami w walce, ale też napływem nowych ochotników, wstępujących do konspiracji nierzadko na krótki okres. W świetle nowych ustaleń należy jednak przyjąć, że w okresie swej największej aktywności, pomiędzy październikiem 1945 a lutym 1946 r. oddział „Otta” liczył ok. 50 żołnierzy¹⁵. Poza najczęściej używaną nazwą pochodzącą od pseudonimu dowódcy oddział występował także pod nazwami „Bojówka AK Tartak”, „Dowództwo AK”, „Oddział Tartak” i „Oddział im. Katyni”¹⁶.

W dokumentach aparatu represji oddział „Otta” określano jako „bandę odznaczającą się niezwykle okrucieństwem i terrorem”¹⁷. Przypisano mu mordowanie osób narodowości żydowskiej, niemieckiej i polskiej, likwidowanie żołnierzy radzieckich i polskich, morderstwa członków partii i funkcjonariuszy aparatu władzy, zabójstwa kobiet, dzieci, rabunki i wiele innych czynów kryminalnych¹⁸. Jego członków oskarżono m.in. dokonanie 75 zabójstw¹⁹ (14 funkcjonariuszy UB, 4 MO, 3 żołnierzy WP, 13 żołnierzy radzieckich, 41 osób cywilnych) oraz rozbrojenie 18 posterunków MO i UB²⁰ w sąsiadujących powiatach na styku województw łódzkiego, poznańskiego, śląskiego i dolnośląskiego.

Szczególny niepokój władz budziła aktywność oddziału i łatwość, z jaką „Otto” rozbijał kolejne posterunki MO i placówki UB, zabierając broń i likwidując niektórych ich funkcjonariuszy. Do końca 1945 r. pozytywnie zakończyły się akcje opanowania posterunków MO m.in. w nieznannej bliżej miejscowości w pow. namysłowskim (kwiecień 1945), w Krzywiczynach w pow. kluczborskim (21 września tr.), Perzowie w pow. kępińskim (dwukrotnie 9 i 26 października), Rychtalu w pow. kępińskim (25/26 października), Laskach w pow. kępińskim (30 października), Skągach w pow. kluczborskim (12/13 listopada), Wołczynie w pow. kluczborskim (13/14 listopada), Dziadowej Kłodzie w pow. sycowskim (19 listopada), Szymonkowie w pow. kluczborskim (24 listopada), Bąkowicach w pow. namysłowskim

¹⁰ E. Straś, *op. cit.*

¹¹ AIPN Po, 0077/14, t. 1, k. 13.

¹² AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 2.

¹³ AIPN Po, 0077/14, t. 1, k. 41.

¹⁴ J. Bednarek, *Oddział Franciszka Olszówki...*, s. 218.

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ AIPN Wr, 09/1216, Charakterystyka..., k. 1; AIPN Po, 0077/14, t. 2, k. 150–151; AIPN Wr, 09/912, Charakterystyka nr 1/78..., k. 3; AIPN Wr, 21/593, Akta sprawy R. 666/46 przeciwko Sylwestrowi Mikulskiemu i innym, t. 1, k. 343; J. Bednarek, *Oddział Franciszka Olszówki...*, s. 205.

¹⁷ AIPN Po, 05/57, Wielkopolska..., k. 3.

¹⁸ Zob. m.in.: T. Walichnowski, *U źródeł walk z podziemiem reakcyjnym w Polsce*, Warszawa 1980, s. 177; W. Fijałkowski, *op. cit.*, s. 36.

¹⁹ AIPN Po, 05/57, Wielkopolska..., k. 56–57.

²⁰ W. Fijałkowski, *op. cit.*, s. 36.

(10 grudnia), Lututowie w pow. wieluńskim (14 grudnia), Kostowie w pow. kluczborskim (15 grudnia) i ponownie w Laskach w pow. kępińskim (27 grudnia 1945 r.)²¹.

Także w grudniu 1945 r. podczas napadu na gospodarstwo Armii Czerwonej w Komorzynie w pow. kluczborskim zastrzelono dwóch żołnierzy radzieckich. 24 września oddział dokonał napadu na obóz niemieckich jeńców wojennych i byłych folksdojczów w Skoroszowie w pow. kępińskim, skąd uprowadzono, a następnie zastrzelono dwóch funkcjonariuszy UB w Kępnie. 19 października zlikwidowano ppor. Kazimierza Hetmana – szefa PUBP w Kępnie, i funkcjonariusza tego urzędu sierż. Mariana Tarkę²². Miesiąc później, w nocy z 22/23 listopada, w wyniku brawurowej akcji trzydziestopięciuosobowy oddział „Otta” opanował siedzibę UB w Kępnie. W jej wyniku śmierć poniosło osiem osób²³.

17 grudnia 1945 r. w pobliżu miejscowości Dobrygość k. Opatowa doszło do walki pomiędzy oddziałem „Otta” a pięćdziesięciosobową grupą operacyjną UB, MO i 14. pułku KBW z Poznania²⁴. W jej wyniku grupa „Otta” uległa rozproszeniu i rozbiciu na dwa oddziały. Pierwszym dowodził sam „Otto”, który po potyczce w Dobrymgościu przeszedł w okolice Kępna i Sycowa, drugim natomiast Stanisław Panek „Rudy”²⁵, operujący odtąd w powiecie wieluńskim²⁶. Dodatkowym, poza wynikiem walki, powodem podziału była trudność zakwaterowania i utrzymania dużego oddziału w warunkach zimowych²⁷.

Spektakularne zdobycie siedziby UB w Kępnie stało się początkiem trwających do 23 lutego operacji połączonych sił WBW, UB, WP i MO z czterech sąsiadujących województw²⁸. Przyczyn dotychczasowych niezadowalających efektów tej współpracy upatrywano w braku koordynacji wspólnych działań. Z tego powodu na początku stycznia 1946 r. odbyły się konsultacje między kierownikami wydziałów do walki z bandytyzmem WUBP w Poznaniu i Katowicach oraz szefami UB w Kępnie, Wieluniu i Kluczborku, podczas których podjęto decyzję o zorganizowaniu wspólnej stuosiemdziesięciuosobowej grupy operacyjnej, która od 13 do 15 stycznia przeprowadziła akcję poszukiwania członków i współpracowników

²¹ AIPN Po, 0077/14, t. 1, k. 42, 89; AIPN Po, 05/57, Wielkopolska..., k. 41–47; AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 5–7, 258, 259, 284; AIPN Wr, 09/912, Charakterystyka nr 1/78..., k. 130–133, 135–136.

²² AIPN Po, 0077/14, t. 1, k. 88.

²³ AIPN Po, 05/57, Wielkopolska..., k. 3; AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 4; AIPN Wr, 09/912, Charakterystyka nr 1/78..., k. 134.

²⁴ Według niektórych źródeł była to grupa operacyjna PUBP w Kępnie (AIPN Po, 05/57, Wielkopolska..., k. 82).

²⁵ Stanisław Panek „Rudy”, ur. 4 IX 1924 r. w Czeladzi, pow. Będzin, w kwietniu 1945 r. zdezerterował z WP, od sierpnia lub września 1945 r. współpracował z „Ottem” jako urzędnik Starostwa Powiatowego w Kluczborku, jesienią 1945 r. wstąpił do oddziału „Otta”, od grudnia 1945 r. dowodził jednym z jego pododdziałów. Zginął 10 VIII 1946 r.

²⁶ J. Bednarek, *Oddział Franciszka Olszówki...*, s. 211.

²⁷ Relacja Tadeusza Darskiego. Notatka z rozmowy przeprowadzonej 22 I 2007 r. we Wrocławiu w zbiorach autora.

²⁸ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie [dalej: AIPN], 578/568, Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego [dalej: KBW], Meldunki zwiadowcze WBW Wrocław za okres 15 I – 12 XII 1947, t. 80, k. 6.

oddziału „Otta”²⁹. Podczas spotkań delegatów poszczególnych UB opracowano plan akcji operacyjnych przeciwko oddziałowi „Otta” na styczeń i luty 1946 r.³⁰

Oprócz braku koordynacji działań aparatu bezpieczeństwa przyczyną jego niepowodzeń w walce z „Ottem” było zorganizowanie przezeń licznej sieci informatorów, głównie w powiatach: kępińskim, kluczborskim i wieluńskim. Niezależnie od cywilnej siatki „Otto” posiadał informatorów także wśród funkcjonariuszy MO (posterunki w Laskach i Szymonkowie w pow. kępińskim) oraz UB. Współpracowali z nim bowiem również funkcjonariusze PUBP w Kępnie, Kluczborku i Namysłowie³¹.

Istotna zmiana sposobu działań aparatu bezpieczeństwa przeciwko oddziałowi „Otta” nastąpiła z początkiem 1946 r. Mimo rozbudowanej sieci agenturalnej³² w terenie treści otrzymywanych przez siły bezpieczeństwa doniesień nie przedstawiała większej wartości operacyjnej lub przekazywana była z opóźnieniem, w wyniku czego kolejne oblawy okazywały się nieskuteczne.

Rzeczywistym przełomem w rozpracowaniu i w konsekwencji w rozbiciu oddziału i śmierci jego dowódcy było włączenie się do działań jednostek Wojsk Bezpieczeństwa Wewnętrznego z Wrocławia, dowodzonych przez płk. Leona Rubinszteina³³. Głównym inicjatorem szeregu przedsięwzięć operacyjnych przeciwko oddziałowi „Otta”, który także

²⁹ AIPN, Po 0077/14 (AIPN Po, 003/861), WSGO „Warta”. Banda terrorystyczno-rabunkowa pod dowództwem Franciszka Olszówki ps. „Otta” [sic!], t. 10, k. 61; J. Bednarek, *Oddział Franciszka Olszówki...*, s. 212.

³⁰ AIPN Po, 05/57, Wielkopolska..., k. 61.

³¹ AIPN Wr, 09/912, Charakterystyka nr 1/78..., k. 5; AIPN Wr, 09/1216, Charakterystyka..., k. 10–11; J. Bednarek, *Oddział Franciszka Olszówki...*, s. 206–207; Relacja Tadeusza Darskiego.

³² W powiatach namysłowskim i kluczborskim zadanie rozpracowania oddziału „Otta” realizowało 15 tajnych współpracowników UB, m.in.: „Pistolet”, „Promień”, „Kot”, „Grabowski”, „Jeleń”, „Lwów”, „Kałamarz”, „Jastrzębski”, „Sprawiedliwy”, „Nikt” (AIPN Wr, 09/1216, Charakterystyka..., k. 8; AIPN Wr, 09/912, Charakterystyka nr 1/78..., k. 9). Poza tym 22 agentów pozostawało na kontakcie PUBP w Kępnie (AIPN Po, 0077/14, t. 1, k. 42, 89; AIPN Po, 05/57, Wielkopolska..., k. 60). W działaniach operacyjnych WUBP w Poznaniu dużą rolę odgrywali agenci „Czarek” i „Skowroński” (AIPN Po, 0077/14, t. 1, k. 47–48). Spośród agentury WUBP we Wrocławiu znani są tajni współpracownicy: „Elisabeth” i „Pudelko” (J. Bednarek, *Oddział Franciszka Olszówki...*, s. 212).

³³ Leon Rubinsztajn (Laiba Rubinstein *vel* Rubinsztejn, *vel* Rubinsztajn), s. Mojżesza, ur. 28 II 1912 r. w Tomaszowie Mazowieckim, uczestnik walk w Hiszpanii w ramach 13. Brygady im. Jarosława Dąbrowskiego w latach 1936–1938, dowódca 15. specjalnego pułku KBW (17 V – 29 IX 1945), dowódca Wojsk Bezpieczeństwa Wewnętrznego woj. dolnośląskiego (29 IX 1945 – 14 III 1946), ppłk – od 24 XII 1944, płk – od 25 V 1945. Od 1 IV 1947 p.o. dyrektor Departamentu II MBP, następnie dyrektor Departamentu Ochrony Rządu (10 XII 1949 – 13 I 1951) i jednocześnie p.o. dyrektor Departamentu II MBP (27 I – 9 XII 1949). Zwolniony 13 I 1951 r. Zmarł 23 X 1993 r. w Warszawie (AIPN, 0193/7007, Akta osobowe Leona Rubinszteina; AIPN, 01179/334, Wykaz kombatanatów byłych funkcjonariuszy resortu spraw wewnętrznych pochodzenia żydowskiego aktualnie zamieszkujących w kraju, k. 8; *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 1: 1944–1956, red. naukowa K. Szwagrzyk, Warszawa 2005, s. 79, 85; M. Piotrowski, *Ludzie bezpieki w walce z Narodem i Kościołem. Służba Bezpieczeństwa w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1944–1978 – Centrala*, Lublin 2000, s. 381; „*Bijące serce partii*”. *Dzienniki personalne Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego*, t. 1: 1945–1947, red. A.K. Kunert, R. SolarSKI, Warszawa 2001, s. 15, 30).

osobiście zastrzelił Olszówkę, był szef oddziału wywiadu WBW mjr Jakub Jonas³⁴. Istotny wpływ na skuteczność przeprowadzonej akcji miała także dobrze funkcjonująca i zapewniająca możliwość koordynacji realizowanych w terenie przedsięwzięć łączność, zorganizowana przez szefa łączności WBW we Wrocławiu mjr Annę Mekler³⁵, prywatnie żonę płk. Rubinsteina. W odróżnieniu od innych jednostek aparatu bezpieczeństwa biorących udział w akcjach mających na celu likwidację oddziału „Otta” jednostki WBW z Wrocławia umiejętnie łączyły akcje o charakterze czysto wojskowym (pacyfikacje, oblawy) z działaniami operacyjno-śledczymi³⁶.

Po raz pierwszy WBW woj. dolnośląskiego wzięło udział w akcji przeciwko oddziałowi „Otta” 23 listopada 1945 r. Na wiadomość o rozbiciu UB w Kępnie wysłano tam grupę 100 żołnierzy 12. Samodzielnego Baonu Operacyjnego. Nazajutrz dołączyło do nich 25 żołnierzy pod dowództwem mjr. Aleksandra Strelkowa³⁷, który objął dowództwo nad cało-

³⁴ Jakub Jonas, s. Szymona, ur. 1911 r. w Grodnie, magister Wydziału Chemii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1934). W latach 1941–1944 w Armii Czerwonej, porucznik (1944), w latach 1944–1955 w Wojsku Polskim: szef II wydziału sztabu 3. DP (luty – 19 XII 1944), kierownik kursu spadochronowego 1. Armii WP (20 XII 1944 – 1 I 1945), pomocnik szefa wywiadu 2. Brygady zaporowej WP (2 I – 30 IV 1945), zastępca dowódcy Samodzielnego Baonu Operacyjnego 2. Brygady zaporowej WP (31 IV – 12 VI 1945), dowódca baonu operacyjnego 4. pułku specjalnego KBW (13 VI – 3 XI 1945), zastępca dowódcy WBW we Wrocławiu do spraw wywiadu (4 XI 1945 – 18 III 1946), zastępca szefa wydziału wywiadu sztabu KBW (19 III – 30 VIII 1946), szef wydziału wywiadu sztabu KBW (31 VIII 1946 – 19 II 1947), szef sztabu WBW w Krakowie (20 II – 23 IX 1947), bez przydziału służbowego (24 IX – 18 X 1947), szef III wydziału operacyjnego sztabu 8. DP (19 X 1947 – 30 X 1949), szef wydziału I sztabu 8. Zmech. DP (30 X 1949 – 1 I 1949), starszy pomocnik szefa III wydziału sztabu Okręgu Wojskowego (OW) nr II (1 I 1949 – 7 III 1951), kierownik Studium Wojskowego przy OW nr II 7 III – 1 X 1951), słuchacz Kursu Doskonalenia Dowódców przy Akademii Sztabu Generalnego (1 X 1951 – 9 VIII 1952), p.o. szef sztabu 11. Korpusu Piechoty w OW nr V (9 VIII 1952 – 4 VIII 1955). Z dniem 4 VIII 1955 r. przeniesiony do rezerwy. Po zwolnieniu z wojska dyrektor Centralnego Zarządu Budowy Zakładów Chemicznych w Gliwicach (1955–1956), dyrektor handlowy Przedsiębiorstwa Budownictwa Przemysłu Nieorganicznego w Katowicach (1956), kierownik sklepu „Jubiler” w Gliwicach (1956–1959), starszy ekonomista Dyrekcji Budowy Osiedli Robotniczych w Krakowie (1959–1968). W 1969 r. wyjechał do Izraela. Por. (1944), kpt. (23 VI 1944), mjr (4 XII 1945), ppłk (22 VII 1949). Rozkazem personalnym MON nr 045 z 19 III 1971 r. zdegradowany do szeregowca (Centralne Archiwum Wojskowe [dalej: CAW], 1486/71/1409, 2604/497/58, Akta osobowe Jakuba Jonasa; Archiwum Instytucji Centralnych MON w Modlinie [dalej: AICMON], 626/92–188, Teczka rozkazów personalnych za rok 1971, k. 131; „Bijące serce partii”, s. 52, 192).

³⁵ Anna Mekler, c. Izaaka, ur. 23 VI 1914 r. w Dniepropietrowsku, w latach 1945–1946 szef łączności WBW woj. dolnośląskiego, następnie zastępca szefa łączności KBW. Od 1952 r. w centrali MBP na stanowiskach: głównego inżyniera Departamentu Łączności MBP (10 I 1952 – 31 V 1955), wicedyrektora Instytutu Techniki Operacyjnej Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego (1 VI 1955 – 27 XI 1956), zastępcy dyrektora Techniki Operacyjnej przy Biurze „T” MSW (1 I – 31 XII 1957). Po zwolnieniu z resortu adiunkt w Instytucie Badań Jądrowych w Warszawie. Kpt. – od 3 V 1945, mjr – od 1945, ppłk – po 1948 r. (*Aparat bezpieczeństwa w Polsce...*, s. 95. „Bijące serce partii”..., s. 17; M. Piotrowski, *op. cit.*, s. 201, 444).

³⁶ AIPN, 578/301, KBW, Materiały zwiadowcze WBW Wrocław za okres 25 I – 12 VIII 1946. Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa, szefa oddziału wywiadu WBW woj. dolnośląskiego, do szefa oddziału rozpoznawczo-śledczego Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego z operacji przeprowadzonej od 10 do 25 stycznia 1946 r., t. 0033, k. 5.

³⁷ Aleksander Strelkow, oficer radziecki, mjr (1945), dowódca dywizjonu kawalerii 15. pułku specjalnego KBW (23–29 IX 1945), dowódca 12. Baonu Operacyjnego Wojsk Bezpieczeństwa Wewnętrznego woj. dolnośląskiego (19 IX 1945–1946).

ścią³⁸. Strelkow nawiązał też łączność z działającą w powiecie kępińskim grupą operacyjną z Poznania. 23–24 listopada przeczesywano okolice Sycowa i Kępna, gdzie we współpracy z grupą poznańską zatrzymano czternaście osób. Wskutek braku efektów przesłuchań zatrzymanych dla ustalenia miejsca pobytu oddziału jednostki WBW odwołano do Wrocławia, pozostawiając w okolicach Kępna i Sycowa niewielkie grupy zwiadu.

Początek operacji WBW z Wrocławia, którego skutkiem było zabicie Olszówki, przypadł na 23 grudnia 1945 r., gdy do powiatu kępińskiego, namysłowskiego i sycowskiego wysłano kilka grup zwiadowczych. Żołnierze wyposażeni zostali w trzy radiostacje obsługiwane przez sześciu operatorów pracujących przez całą dobę. Niezależnie od łączności radiowej utrzymywanej pomiędzy zwiadowcami a sztabem WBW we Wrocławiu zorganizowano także łączność telefoniczną z Rychtałem, gdzie rozlokowało się dowództwo grup zwiadowczych. Stworzona w ten sposób podwójna łączność pomiędzy grupami zwiadowczymi, sztabem zwiadu w Rychtalu, sztabem WBW we Wrocławiu oraz siedzibami UB w Kępnie, Namysławie i Oleśnicy funkcjonowała do 8 stycznia 1946 r., gdy grupy WBW odwołano do Wrocławia³⁹. W razie konieczności na umówiony sygnał do działań miała włączyć się jednostka pancerna z Oławy⁴⁰.

1 stycznia 1946 r. „Otto” w towarzystwie partyzantów Tadeusza Duraka „Wasyła”⁴¹ i Władysława Jaskuły „Groma”⁴² przybył na krótko do domu członkini swego oddziału Ireny Taras „Krysi”⁴³ do m. Szpot w pow. kępińskim, skąd jeszcze tego dnia wyjechał do Bo-

AIPN, 578/361, KBW, Dziennik działań bojowych WBW Wrocław za okres 15 IV – 11 VII 1946 r., t. 81, k. 2.

³⁸ *Ibidem*, k. 18.

³⁹ AIPN, 578/1718, KBW. Meldunki bojowe dotyczące łączności operacyjnej w pow. Namysłów i Kępno za okres 24 stycznia – 8 lutego 1946 r., k. 1–2; AIPN, 578/368, KBW. Teczka nr 127. Karty ewidencyjne przeprowadzonych operacji WBW Wrocław za okres 15 IV 1946 – 11 II 1947, k. 2.

⁴⁰ AIPN, 578/301..., Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 5. Informacja nieścisła. W tym okresie w Oławie nie stacjonowała żadna jednostka pancerna WP. W mieście były wówczas dwie jednostki WP: 31. samodzielna kompania samochodowa i Okręgowa Składnica Artyleryjska nr 4 (P. Piotrowski, *Śląski Okręg Wojskowy. Przekształcenia organizacyjne 1945–1956*, Warszawa 2003, s. 36–37). Nie można wykluczyć jednak, że sporządzający raport miał na myśli bliżej niezidentyfikowaną radziecką jednostkę pancerną.

⁴¹ Tadeusz Durak (obecnie Darski), s. Jana, ur. 15 X 1924 r. w Jarocinie, milicjant i komendant posterunków MO w Tokarzewie w pow. kępińskim i Lipce w pow. oleśnickim (17 III – 14 X 1945). Po dezercji wstąpił do oddziału „Otta” pod ps. „Wasył”. Od końca 1946 r. ukrywał się we Wrocławiu pod fałszywym nazwiskiem Bohdan Michorowski. Ujawnił się 15 IV 1947 r. w WUBP we Wrocławiu. Aresztowany 12 III 1948 r. Wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego [dalej: WSR] w Poznaniu na sesji wyjazdowej w Kępnie w czerwcu 1948 r. skazany na karę śmierci. Karę zamieniono na 15 lat więzienia. Zwolniony z więzienia w 1956 r. (AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 25; AIPN Po, 0077/14 [AIPN Po, 003/861], WSGO „Warta”, t. 10, k. 12; *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Poznaniu 1946–1955*, red. W. Handke, R. Leśkiewicz, Poznań 2006, s. 53–54).

⁴² Władysław Jaskuła, s. Marcina, ur. 20 XII 1916 r. w Łukowcu Wiśniowskim, w latach 1945–1946 członek oddziału „Otta” pod ps. „Grom”. Od czerwca 1946 r. ukrywał się. Nie został aresztowany (AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 60, 333, 337).

⁴³ Irena Taras, c. Edwarda, ur. 20 III 1927 r. w Szpocie, pow. Kępno, w oddziale „Otta” pod ps. „Krysia” od 28 XI 1945 r. Aresztowana 18 II 1946 r. Wyrokiem WSR we Wrocławiu z 31 V 1946 r. skazana na 10 lat więzienia (AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 48; AIPN Po, 0077/14 [AIPN Po,

lesławca w tymże powiecie. W drodze towarzyszyli mu: „Wasył”, „Grom”, „Kryśia” i Józef Góreczny⁴⁴ „Zuch”. W tym składzie przebywali w Bolesławcu do 8 stycznia⁴⁵. Reszta oddziału przebywała w swych domach lub na kwaterach u zaufanych współpracowników.

9 stycznia 1946 r. doszło do ponownego i jak się wkrótce okazało – ostatniego połączenia oddziałów „Otta” i „Rudego”. Zgodnie z przyjętym wcześniej planem tego dnia oddział „Otta” rozbił posterunek MO w Rychtalu w pow. kępińskim, skąd dzień wcześniej wycofano zwiad WBW. Podczas ok. dwugodzinnej akcji Olszówka polecił doprowadzić na posterunek działaczkę miejscowego ZWM Janinę Szymańską, której obcięto włosy i wymierzono 50 batów. Ponadto zabrano 7,5 tys. zł z kasy miejscowego Urzędu Gminy, pozostawiając pokwitowanie o treści: „Operacja przeprowadzona w danym rejonie przez oddział imieniem Katyń. Dowódca Oddziału Katyń – Otto”. W tym samym czasie oddział „Rudego” opłamał posterunek MO w pobliskim Głuszynie w pow. kluczborskim, rozbrajając tamtejszych milicjantów i zabierając ich broń. Do połączenia obu oddziałów doszło w Rychtalu, skąd partyzanci „w szeregu, zwartymi czwórkami odeszli ze śpiewem”⁴⁶. Po akcji „Otto” powrócił ze swoimi ludźmi w okolice Kępna i Sycowa, natomiast „Rudy” do powiatu wieluńskiego. Odtąd łączność pomiędzy oddziałami utrzymywano za pośrednictwem łączników.

10 stycznia po południu szef oddziału kontrwywiadu WBW z Wrocławia mjr Jonas otrzymał informacje o napadzie na posterunki MO w Rychtalu i Głuszynie. Nazajutrz siedmioma samochodami ciężarowymi wysłano grupę operacyjną w sile 10 oficerów i 89 szeregowych i podoficerów, wyposażoną w broń automatyczną, dwóch gońców-motocyklistów i dwie radiostacje. Grupa otrzymała zadanie wykrycia i zlikwidowania oddziału „Otta” wraz z jego dowódcą oraz ujęcie współpracowników. O godz. 16.00 grupa przybyła do Rychtalu, gdzie założono sztab oraz nawiązano łączność radiową i telefoniczną ze sztabem WBW we Wrocławiu oraz telefoniczną z UB w Sycowie, Kępnie i Namysłowie⁴⁷.

11 stycznia kilka pododdziałów WBW operowało w rejonie miejscowości Rychtal – Łaski – Słupia – Mieszyń – Bolesławiec – Siemianice – Żdźary⁴⁸.

12 stycznia rozpoczęto dochodzenie i przesłuchanie zatrzymanych w Rychtalu podejrzanych o współpracę z „Ottem”. Od jednego z nich otrzymano nazwiska dwóch członków posiadających broń i zamieszkałych w m. Trzcina w pow. kępińskim. Dla ich ujęcia 13

003/861], WSGO „Warta”..., t. 10, k. 19; *Skazani za działalność w organizacjach niepodległościowych na Dolnym Śląsku. Wyroki Wojskowego Sądu Rejonowego we Wrocławiu (1946–1955)*, red. M. Kała, K. Szwańczyk, Wrocław 2005, s. 282).

⁴⁴ Józef Góreczny, s. Władysława, ur. 23 II 1926 r. w Rostarzewie, pow. Łask, członek oddziału „Otta” w latach 1945–1946 pod ps. „Zuch”. Aresztowany w 1946 r. Wyrokiem WSR w Poznaniu z 7 III 1947 r. skazany na karę śmierci. Karę zamieniono na 15 lat więzienia (AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 48; AIPN Po, 0077/14 [AIPN Po, 003/861], WSGO „Warta”..., t. 10, k. 15; *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Poznaniu 1946–1955...*, s. 63–64).

⁴⁵ AIPN Wr, 21/593, Zeznanie Ireny Taras z 5 III 1946 r., t. 1, k. 183, 255.

⁴⁶ AIPN Wr, 09/912, Charakterystyka nr 1/78..., k. 5; AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29, k. 330; AIPN Wr, 21/593, Zeznanie Ireny Taras z 5 III 1946 r., t. 1, k. 343.

⁴⁷ AIPN, 578/301, Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 3; AIPN, 578/361, k. 2; AIPN, 578/568, k. 5.

⁴⁸ AIPN, 578/242, KBW, Meldunki operacyjne WBW woj. dolnośląskiego za okres I I – 11 III 1946, t.10, k. 265.

stycznia wysłano oddział składający się z dwóch oficerów i piętnastu żołnierzy. W otrzymanym w tym czasie meldunku agent wskazał miejsce ukrywania się partyzantów w gospodarstwie Jana Wawrzyniaka. Gdy członkowie oddziału „Otta” Jan Żłobiński⁴⁹ i Bronisław Cichosz „Warszawiak”⁵⁰ opuścili swoją kryjówkę, natrafili na obławę we wsi. W wyniku przypadkowego spotkania doszło do wymiany ognia z grupą WBW, w wyniku której ciężko ranny został „Warszawiak”, który wkrótce zmarł podczas operacji. Od rannego w nogę Żłobińskiego żołnierze WBW uzyskali cenne dane o sześciu innych członkach oddziału⁵¹. Wśród ujawnionych znalazł się Edmund Hys „Jodła”⁵² oraz kilku mieszkańców wsi Laski i Siemianice w pow. kępińskim i Kamionka w pow. wieluńskim⁵³.

W tym czasie Olszówka wyjechał z zagrożonego terenu. 12 stycznia w asyście nieznanego partyzanta udał się do Wrocławia po odbiór broni, gromadzonej dla oddziału przez pochodzących z Rychtała braci Sylwestra⁵⁴ i Mariana Mikulskich, mających wkrótce także dołączyć do oddziału⁵⁵. W wyniku zakrojonych na szeroką skalę działań WBW nie doszło do ponownego odbioru przez Olszówkę broni zgromadzonej w należącym do Sylwestra Mikulskiego zakładzie przy ul. Kościuszki 144 we Wrocławiu⁵⁶.

14 stycznia, wobec konieczności przeszukania znacznego obszaru, do pomocy przebywającym w okolicach Kępna żołnierzom WBW wysłano dodatkowo 7 oficerów i 93 żołnierzy, którzy dołączyli do operującej już w powiecie grupy pod dowództwem mjr. Strelkowa. Ten zaś nawiązał kontakt z grupami operacyjnymi WBW, UB i MO; poznańską i łódzką⁵⁷.

⁴⁹ Jan Żłobiński, brak bliższych danych. W oddziale „Otta” przebywały dwie osoby o tym nazwisku: Mieczysław Żłobiński „August”, s. Teodora, ur. 9 III 1924 r. w Wodziejnej, pow. Kępno, zginął 27 IV 1946 r. we wsi Buczek, pow. Kępno, oraz Piotr Żłobiński, s. Piotra, ur. 24 VI 1926 r., brak danych o pseudonimie. Współpracownikami byli ponadto zamieszkali w Wodziejnej, pow. Kępno: Szczepan Żłobiński, s. Teodora, ur. 21 XI 1921 r., oraz Stanisław Żłobiński, s. Teodora, ur. 28 X 1926 r. (AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 198; AIPN Po, 0077/14 [AIPN Po, 003/861], WSGO „Warta”, t. 10, k. 20, 28).

⁵⁰ Bronisław Cichosz „Warszawiak”, członek oddziału „Otta” w latach 1945–1946. Brak innych danych.

⁵¹ AIPN, 578/301, Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 3; AIPN, 578/361, k. 2.

⁵² Edmund Hys, s. Marii, ur. 7 XI 1926 r. w Rychtału, pow. Kępno, w latach 1945–1946 członek oddziału „Otta” pod ps. „Jodła”. Aresztowany 16 XII 1946 r. Wyrokiem WSR w Poznaniu z 7 II 1947 r. skazany na karę śmierci. Stracony 19 II 1947 r. w więzieniu w Poznaniu (AIPN, 0077/14 [AIPN Po, 003/861], WSGO „Warta”..., t. 10, k. 67, 70; *Straceni w polskich więzieniach*, Lublin 1994, s. 80).

⁵³ AIPN, 578/301, Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 3.

⁵⁴ Sylwester Mikulski, s. Idziego, ur. 2 XII 1923 r. w Stogniewicach, pow. Kępno, współpracownik oddziału „Otta”. Aresztowany 21 I 1946 r. Wyrokiem WSR we Wrocławiu z 31 V 1946 r. skazany na 15 lat więzienia (*Skazani za działalność w organizacjach...*, s. 180–181).

⁵⁵ Marian Mikulski, s. Idziego, ur. 6 VI 1926 r. w Ostrzeszowie, pow. Kępno, współpracownik oddziału „Otta”. Aresztowany 21 I 1946 r. Wyrokiem WSR we Wrocławiu z 31 V 1946 r. skazany na karę śmierci. Decyzją Bolesława Bieruta z 8 VII 1946 r. karę zamieniono na 15 lat więzienia (*Skazani na karę śmierci przez WSR we Wrocławiu*, red. K. Szwagrzyk, Wrocław 2002, s. 50).

⁵⁶ AIPN Wr, 21/593, Zeznanie Sylwestra Mikulskiego z 21 I 1946 r., t. 1, k. 122, 126. Mikulscy organizowali już broń dla oddziału od jesieni 1945 r. (AIPN Wr, 21/593, Zeznanie Sylwestra Mikulskiego z 21 I 1946 r., t. 1, k. 149).

⁵⁷ AIPN, 578/368, k. 3.

W trakcie przeprowadzonej pod kierownictwem Strelkowa ponownej operacji we wsiach Laski i Siemianice w pow. kępińskim oraz Kamionka i Skomlin w pow. wieluńskim zatrzymano jedenaście osób⁵⁸. Ujęci w obławie ujawnili kolejne nazwiska. Wśród nich Edwarda Jeziornego „Lisa”⁵⁹, Czesława Przybyłkę „Edwarda”⁶⁰ i Jana Felisiaka „Rola”⁶¹.

Z ich zeznań WBW uzyskało wiadomość, że „Otto” z ośmioma partyzantami przebywa w lesie mieleszyńskim. Na podstawie innych danych 15 stycznia wysłano trzydziestodwuosobową podgrupę do m. Brzezinka w pow. oleśnickim, gdzie według posiadanych przez UB danych miał znajdować się oddział. Meldunki okazały się fałszywe. Również negatywnym wynikiem zakończyła się akcja przeczesywania lasu położonego na południowym wschodzie od Bolesławca, dokonana przez drugi, liczący 26 żołnierzy pododdział.

Tego dnia w pobliżu Bolesławca ujęto cztery osoby⁶². Cztery kolejne osoby oraz Marię Wawrzynkowską – narzeczoną jednego z członków oddziału – zatrzymano cztery dni potem, 19 stycznia, we wsi Kamionka w pow. wieluńskim oraz w Marianie Siemieńskiej w pow. kępińskim⁶³. Inna grupa tego dnia penetrowała okolice leśniczówki Wesoła i wsi Różyczka k. Rychtała⁶⁴.

Dla zmylenia czujności „Otta” i jego ukrywających się ludzi płk Rubinsztejn wydał rozkaz przerwania operacji⁶⁵. 23 stycznia grupę operacyjną WBW odwołano do Wrocławia, pozostawiając w terenie agenturę ukierunkowaną na ustalenie miejsca pobytu dowództwa oddziału.

Do wycofania grupa operacyjna WBW licząca łącznie 18 oficerów i 182 żołnierzy przeprowadziła ponad 30 akcji (zasadki, obławy, patrolowanie dróg, przeczesywanie kompleksów leśnych) obejmujących ok. 40 miejscowości na obszarze 600 km². Ujęto 27 osób, w tym 11 członków i współpracowników „Otta”. Na podstawie ich zeznań ustalono liczącą 22 nazwiska i adresy listę kolejnych członków i współpracowników oddziału⁶⁶.

Podobnie jak w czasie poprzednich akcji po wycofaniu głównych sił z dotychczasowego terenu pozostawiono na miejscu grupę zwiadowczą. W tym przypadku dowodzeni przez

⁵⁸ AIPN, 578/361, k. 2; AIPN, 578/368, k. 3; AIPN, 578/301, Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 3.

⁵⁹ Edward Jeziorny, s. Piotra, ur. 1 XI 1917 r. w Biadaskach, pow. Kępno, w latach 1945–1946 członek oddziału „Otta” pod ps. „Lis”. Od 31 I 1946 r. tajny współpracownik WBW woj. dolnośląskiego (AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 63).

⁶⁰ Czesław Przybyłek, s. Stanisława, ur. 21 XII 1915 r. w Raclawicach, pow. Kalisz, po dezercji z WP członek oddziału „Otta” w latach 1945–1946 pod ps. „Edward”. Ujawnił się 17 III 1947 r. w PUBP w Kępnie oraz 19 III 1947 r. w WUBP we Wrocławiu (AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 131).

⁶¹ Jan Felisiak, s. Franciszka, ur. 8 XII 1923 r. w Laskach, pow. Kępno, członek oddziału „Otta” w latach 1945–1946 pod ps. „Rola”. Aresztowany przez WUBP we Wrocławiu 18 XI 1946 r. Wyrokiem WSR we Wrocławiu z 20 II 1947 r. skazany na 10 lat więzienia (AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 31; AIPN Po, 0077/14 (AIPN Po, 003/861), WSGO „Warta”..., t. 10, k. 15).

⁶² AIPN, 578/368, k. 3; AIPN, 578/301, Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 4.

⁶³ AIPN, 578/368, k. 3.

⁶⁴ *Ibidem*, k. 2.

⁶⁵ AIPN, 578/361, k. 2; AIPN, 578/301, Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 3.

⁶⁶ AIPN, 578/361, k. 3; AIPN, 578/301, Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 5.

kpt. Jana Biskupa⁶⁷ zwiadowcy przebywali w Rychtalu 27–30 stycznia 1946 r.⁶⁸ W styczniowej pierwszej fazie operacji przeciwko oddziałowi „Otta” udział wzięło ponad 200 oficerów i żołnierzy 12 Samodzielnego Baonu Operacyjnego WBW z Wrocławia⁶⁹.

Po jej zakończeniu sztab WBW z Wrocławia, oceniając przebieg działań uznał: „w chwili rozpoczęcia operacji byliśmy do niej na tamtym terenie zupełnie nieprzygotowani. Brak nam było agentur i informatorów. Nasi oficerowie zwiadu nie mieli doświadczenia, przystępowali do tej pracy po raz pierwszy. Toteż w pierwszej fazie nie zdołaliśmy skontaktować się z bandą, gdyż patrolowania i obławy w żadnym wypadku nie doprowadziły do bezpośredniego starcia. Banda, operując małymi oddziałami, z powodzeniem unikała starć z wojskiem i było nam zupełnie jasnym, że przy prowadzeniu dalszej takiej taktyki trafić na nią możemy tylko przypadkowo. Toteż zwróciliśmy specjalną uwagę na zwerbowanie odpowiednich agentów”⁷⁰.

Największym sukcesem tego etapu operacji było ujęcie 17 stycznia i nakłonienie do współpracy Jana Jeziornego⁷¹, u którego znaleziono broń, amunicję i radiostację. Dzięki jego informacjom oficerowie WBW zdołali odtworzyć historię i strukturę oddziału, a przede wszystkim uzyskać dane pozwalające na sporządzenie charakterystyki „Otta”. Jeziorny nie tylko sam podpisał zobowiązanie do współpracy z WBW, ale też zobowiązał się doprowadzić w ciągu 10 dni do ustalenia miejsca pobytu innych partyzantów i do przekonania do współpracy brata Edwarda⁷². Po zwerbowaniu Jan Jeziorny został zwolniony, aby mógł wykonać przyjęte zobowiązania. Jego schwytanie stało się punktem zwrotnym w walce z „Ottem”. 31 stycznia doprowadził do spotkania mjr. Jonasa z bratem Edwardem „Lisem”, który jeszcze tego dnia także podpisał zobowiązanie do współpracy. Pozostawał na osobistym kontakcie szefa sztabu WBW woj. dolnośląskiego mjr. Mieczysława Hańskiego⁷³. Odtąd, ze względu na fakt, że „Lis” należał do najbardziej zaufanych ludzi Olszówki, zwiad WBW wiązał z nim duże i – jak się wkrótce okazało – uzasadnione nadzieje na szybkie ujęcie lub zabicie „Otta”. W ostatnim tygodniu stycznia wielokrotnie

⁶⁷ Jan Biskup, s. Roberta, dowódca 5. Samodzielnego Baonu Operacyjnego Wojsk Wewnętrznych (15 IV – 17 VI 1945), dowódca dywizjonu kawalerii 15. Samodzielnego Baonu Operacyjnego KBW (17 VI – 29 IX 1945), oficer (brak danych o stanowisku) WBW woj. dolnośląskiego (1945–1946), mjr – od 1945 (AIPN, 578/361, k. 2; „*Bijące serce partii*”..., s. 46).

⁶⁸ AIPN, 578/361, k. 4.

⁶⁹ AIPN, 578/301, Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 11.

⁷⁰ AIPN, 578/242, k. 262.

⁷¹ Jan Jeziorny, s. Walentego, ur. 12 XII 1901 r. w Białaszkach, pow. Kępno, w okresie okupacji żołnierz AK, w 1945 r. członek, następnie współpracownik oddziału „Otta” pod. ps. „Fryc”. W styczniu 1946 r. podpisał zobowiązanie do współpracy z WBW woj. dolnośląskiego. Aresztowany 8 III 1946 r. Wyrokiem WSR we Wrocławiu z 31 V 1946 i 29 VII 1946 r. skazany na rok więzienia (AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 235; *Skazani za działalność w organizacjach*..., s. 106).

⁷² AIPN, 578/361, k. 3; AIPN, 578/301, Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 4; AIPN, 578/242, k. 262, 265.

⁷³ Mieczysław Hański, s. Leona, ur. 1915, szef sztabu WBW woj. dolnośląskiego (1945–1946), mjr (28 I 1946). Rozkazem Ministra ON nr 092 z 28 II 1970 r. pozbawiony stopnia oficerskiego (AICMON, 636/92–177, Teczka rozkazów personalnych za rok 1970, k. 241).

przeprowadzano spotkanie z agentem, wyznaczając mu zadania i kontrolując jakość ich wykonania⁷⁴.

Wykorzystując czasową nieobecność wojska w terenie, „Otto” w towarzystwie „Wasyła”, „Zucha” i „Groma” opuścił swoje miejsce ukrycia. 24 stycznia przebywał w m. Szpot k. Opatowa, skąd zabrał do oddziału Irenę Taras. Razem powrócili do Pisarzowic, gdzie korzystali ze współpracy zaufanych osób. W styczniu i lutym ludzie „Otta” przebywali w co najmniej pięciu gospodarstwach w Pisarzowicach – u Bakalarzów, Jabłońskich, Radlińskich, Sosnowskich i Świałów⁷⁵. W tej samej wsi z „Ottem” współpracowali również: Jadwiga Daszczyk i Piotr Lotka⁷⁶.

28 stycznia 1946 r. o godz. 17.30 „Otto” napadł na posterunek MO w Bieczynie w pow. kluczborskim, gdzie rozbroił funkcjonariusza UB i trzech milicjantów⁷⁷. Następnego dnia rozpoczęto drugą fazę operacji WBW z Wrocławia przeciwko oddziałowi „Otta”. Jej głównym celem była już nie likwidacja oddziału, lecz ujęcie samego „Otta”. Jako pierwszy wysyłano do Rychtału oddział z 12. Samodzielnego Batalionu Operacyjnego w sile dwóch oficerów i trzydziestu żołnierzy. Mimo posiadania wielu nazwisk i adresów współpracowników oddziału przyjęto metodę ograniczonych aresztowań. Na wolności pozostawiono wszystkich tych, którzy potrzebni byli do skutecznej realizacji opracowanej przez WBW gry operacyjnej.

Z Rychtału kilkakrotnie przeprowadzano małe akcje wypadowe. Ich intensywność wzrosła po przybyciu posiłków z 12. SBO w liczbie dziewięciu oficerów i osiemdziesięciu żołnierzy dowodzonych przez mjr. Jonasa⁷⁸. Grupa Jonasa współpracowała z przebywającą także w Rychtału trzydziestojednoosobową grupą kpt. Dymitra Bykadorowa⁷⁹.

3 lutego w Baranowie w pow. kępińskim „Otto” zastrzelił ks. Stanisława Hunda⁸⁰ mającego namawiać go do zaprzestania konspiracji. Bezpośrednią przyczyną zabójstwa była obawa przed denuncjacją przezeń partyzantów w UB⁸¹.

Na podstawie informacji „Lisa” o przebywaniu „Otta” w okolicach Sycowa 3 lutego siły WBW przesunięto z Rychtału w okolice Sycowa, wyznaczając miejsce postoju sztabu w m. Nowy Dwór. Jeszcze tego dnia do likwidacji „Otta” wysłano kpt. Bykadorowa na czele 78 żołnierzy. Zorganizowane z wykorzystaniem informacji „Lisa” zasadzki nie powiodły się⁸².

⁷⁴ AIPN, 578/242, k. 264–265; AIPN, 578/361, k. 5.

⁷⁵ AIPN Po, 0077/14, Sprawa obiektowa kryptonim „Waldemar”, Zeznanie Aleksego Zawadki z 4 IX 1946 r., t. 6, k. 117; AIPN Wr, 21/593, Zeznanie Ireny Taras z 25 lutego 1946 r., t. 1, k. 252.

⁷⁶ AIPN Po, 05/57, Wielkopolska..., k. 27.

⁷⁷ AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 291; AIPN Wr, 21/593, t. 1, k. 348.

⁷⁸ AIPN, 578/361, k. 5; AIPN, 578/242, k. 263–264; AIPN, 578/568, k. 5.

⁷⁹ Dymitr Bykadorow, s. Sergieja, oficer radziecki, kpt. (16 XI 1945), dowódca baterii artylerii 15. specjalnego pułku KBW (17 VI 1945–1946).

⁸⁰ Ks. Stanisław Hund, s. Jana, ur. 7 II 1875 r. w Stawsku Wielkim, pow. Strzelno, współpracownik „Otta” udzielający schronienia członkom jego oddziału.

⁸¹ AIPN Po, 0077/14, t. 8, k. 37, t. 1, k. 121.

⁸² AIPN, 578/242, k. 264; AIPN, 578/368, k. 5–7.

Dzięki meldunkom „Lisa” WBW po raz pierwszy operowało na tym samym terenie co oddział „Otta”. Przez pierwsze cztery dni lutego Olszówka i będący przy nim partyzanci przebywali w rodzinnej miejscowości Olszówki – Pisarzowicach, nocując u Jabłońskich. Jedną noc spędzili u sąsiadów Jabłońskich, jedną w nieznannej wsi położonej 5 km od Pisarzowic⁸³. Z „Ottem” byli wówczas niedawno przybyli do oddziału bracia Zawadkowie⁸⁴: Józef „Waldemar”⁸⁵, Aleksy „Smok”, „Huragan”⁸⁶, zaprzysiężony razem z Zawadkami mieszkaniec Pisarzowic Edmund Daszczyk „Kokot”⁸⁷ oraz „Zuch”, „Grom”, „Wicher”⁸⁸ i „Krysia”⁸⁹.

Ukrywający się wierzyli jeszcze, że w marcu, gdy zmieniają się warunki pogodowe, oddział zdoła zwiększyć liczebność i podjąć nowe akcje⁹⁰. „Otto” zapowiadał podział oddziału na trzy grupy pod dowództwem: „Otta”, „Waldemara” i „Rudego” oraz powtórne rozbięcie UB w Kępnie⁹¹.

Nocą 4/5 lutego ok. godz. 23.00 oddział udał się z Pisarzowic do Kobylej Góry, gdzie rozbrojono posterunek MO i dokonano napadu na Urząd Gminy, skąd zabrano 60 tys. zł. Z rozkazu „Otta” „Zuch” i „Wasył” rozstrzelali komendanta posterunku MO Edwarda Złocha. Celem ataku miał być też milicjant Leon Słabolepszy, któremu udało się jednak zbiec. Odechodząc, zabrano broń i amunicję milicjantów⁹².

Po akcji w Kobylej Górze „Otto” i jego partyzanci na trzy dni przenieśli się do Bałdowic⁹³. W tym czasie „Lis” dostarczył dowódcy grupy WBW w Rychtalu kpt. Bykadorowowi rozkaz „Otta” o zebraniu następnego dnia członków oddziału w m. Piotrówka

⁸³ AIPN Wr, 21/593, Zeznanie Ireny Taras z 5 III 1946 r., t. 1, k. 253.

⁸⁴ AIPN Po, 0077/14, Sprawa obiektowa kryptonim „Waldemar”, Zeznanie Aleksego Zawadki z 4 IX 1946 r., t. 6, k. 117.

⁸⁵ Józef Zawadka, s. Józefa, ur. 26 IX 1910 w Bałdowicach, pow. Kępno, w 1946 r. członek, a następnie dowódca jednej z grup zbrojnych oddziału „Otta” pod ps. „Waldemar”. W 1946 r. zbiegł do Niemiec (AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 192).

⁸⁶ Aleksy Zawadka, s. Józefa, ur. 29 IV 1927 r. w Taborze Wielkim, pow. Kępno, w 1946 r. członek oddziału „Otta” pod ps. „Smok”, następnie „Huragan”. Brat Józefa Zawadki „Waldemara”. W 1946 r. zbiegł do Niemiec (AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 317).

⁸⁷ Edmund Daszczyk, s. Ludwika, ur. 29 IX 1929 r., członek oddziału „Otta” w latach 1945–1946 pod ps. „Kokot” (wg niektórych źródeł „Kogut”). Zginął 31 VIII 1946 r. w Bierzowie, pow. Kępno (AIPN Po, 0077/14, Sprawa obiektowa kryptonim „Waldemar”, Zeznanie Aleksego Zawadki z 4 IX 1946 r., t. 6, k. 43, 45; AIPN Po, 0077/14 (AIPN Po, 003/861), WSGO „Warta”..., t. 10, k. 14).

⁸⁸ Stefan Kowalczyk, w latach 1945–1946 członek oddziału „Otta” pod ps. „Wicher”. Brak innych danych.

⁸⁹ AIPN Wr, 21/593, Zeznanie Ireny Taras z 5 III 1946 r., t. 1, k. 252. J. Bednarek, *Oddział Franciszka Olszówki...*, s. 213.

⁹⁰ Relacja Tadeusza Darskiego.

⁹¹ AIPN Wr, 21/593, Zeznanie Ireny Taras z 5 III 1946 r., t. 1, k. 253.

⁹² AIPN Po, 0077/14, Sprawa obiektowa kryptonim „Waldemar”, Zeznanie Aleksego Zawadki z 4 IX 1946 r., t. 6, k. 117; AIPN Wr, 21/593, t. 1, k. 256, 332; AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 292; AIPN Wr, 21/593, Zeznanie Ireny Taras z 5 III 1946 r., t. 1, k. 255; M. Sodel, *op. cit.*, k. 138.

⁹³ Zdaniem mjr. Jonasa miejscem schronienia w Bałdowicach był dom zajmowany przez siostry zakonne, czemu zaprzecza Tadeusz Darski, wg którego grupa „Otta” kwaterowała u jednego z gospodarzy (Relacja Tadeusza Darskiego; AIPN Po, 0077/14, Sprawa obiektowa kryptonim „Waldemar”, Zeznanie Aleksego Zawadki z 4 IX 1946 r., t. 6, k. 118).

k. Rychtała. Bykadorow wysłał na miejsce zbiórki oddział ludzi samochodem ciężarowym, ale ci ze względu na awarię samochodu nie dotarli na czas⁹⁴.

Znając miejsce pobytu „Otta” w Pisarzowicach, przyjęto dwa warianty jego ujęcia lub likwidacji. Pierwszy zakładał, że podczas mającego nastąpić 7 lutego spotkania w Pisarzowicach „Lis” uśpi wszystkich członków oddziału za pomocą rozpuszczonych w wodzie i dostarczonych przez WBW środków nasennych i po wykonaniu zadania powiadomi żołnierzy WBW oczekujących na wynik akcji w m. Nowy Dwór, kilka kilometrów od Pisarzowic. W tym czasie oczekujący w pobliżu żołnierze mieli okrążyć dom, w którym przebywali partyzanci⁹⁵ i na umówiony sygnał ująć zebranych. Drugi przewidywał przebranie żołnierzy WBW za partyzantów⁹⁶, którzy doprowadzeni do „Otta”, wykorzystując jego zaskoczenie, mieli ująć go lub zabić⁹⁷.

Do realizacji pierwszej wersji planu nie dopuścił sam „Otto”, wydając rozkaz „Lisowi” natychmiastowego doprowadzenia do Pisarzowic wezwanych na zbiórkę innych członków oddziału, z którymi zamierzał dokonać napadu na jeden majątków rolnych prowadzonych przez Armię Radziecką⁹⁸. W tej sytuacji podjęto decyzję o realizacji drugiego wariantu ujęcia „Otta”. Zgodnie z przygotowanym przez mjr. Jonasa scenariuszem z podległych mu żołnierzy wybrano ośmiu ochotników, których przebrano za partyzantów. Na ich czele stanęło dwóch oficerów. 7 lutego o godz. 19.00 żołnierze WBW weszli do Pisarzowic⁹⁹.

Kilka godzin wcześniej w lesie k. Pisarzowic doszło do przypadkowego spotkania grupy „Otta” z trzema odbywającymi ćwiczenia wojskowe funkcjonariuszami PUBP w Sycowie¹⁰⁰. W wyniku walki zginęli: komendant warty PUBP w Sycowie kpr. Zygmunt Pał-

⁹⁴ AIPN, 578/361, k. 6–7.

⁹⁵ Dom należał do Leona Jabłońskiego, s. Michała, ur. 5 IV 1888 r. w Pisarzowicach, pow. Kępno. W styczniu i lutym 1946 r. udzielił on kilkakrotnie schronienia członkom oddziału „Otta”. Aresztowany 9 II 1946 r. Wyrokiem WSR we Wrocławiu z 29 VIII 1946 r. skazany na 2 lata więzienia (AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 230).

⁹⁶ Szerzej o metodach zwalczania podziemia przez jednostki KBW, w tym o tworzeniu przez KBW oddziałów prowokacyjnych i przebieganiu się żołnierzy KBW za partyzantów zob. M. Korkuć, *Pretoria nie władzy „ludowej”. Zasady organizacji oddziałów prowokacyjnych i sieci agenturalnej w świetle instrukcji Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2005, nr 1/2.

⁹⁷ AIPN, 578/301, Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 18.

⁹⁸ AIPN Wr, 09/912, Charakterystyka nr 1/78..., k. 10; AIPN Wr, 09/1216, Charakterystyka..., k. 9.

⁹⁹ AIPN, 578/242, k. 264.

¹⁰⁰ AIPN Wr, 21/1562, Akta sprawy Sr. 204/47 przeciwko Ignacemu Wawrzynkowskiemu i innym. Protokół przesłuchania Leona Jabłońskiego z 14 II 1946 r., k. 50. Zdaniem funkcjonariuszy UB partyzanci „Otta” mieli się dopuścić obrabowania zabitych funkcjonariuszy UB oraz pastwić się nad ich zwłokami (AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 326; W. Fijałkowski, *op. cit.*, *Wykaz poległych. Funkcjonariusze Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego, Milicji Obywatelskiej, członkowie Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej polegli w obronie władzy ludowej na Dolnym Śląsku w latach 1945–1950*, poz. 114, Zygmunt Pałczyński, s. 55; poz. 130, Stefan Skoczylas, s. 57; poz. 158, Stefan Włodarczyk, s. 60).

czyński¹⁰¹ oraz wartownicy Stefan Skoczylas¹⁰² i Stefan Włodarczyk¹⁰³. Po walce grupa „Otta” powróciła do Bałdowic.

Nie zastawszy partyzantów, żołnierze WBW wycofali się ze wsi, pozostawiając na obserwacji ppor. Władysława Bergiela¹⁰⁴, dwóch agentów i jednego podoficera¹⁰⁵. Do sztabu stacjonującej w Nowym Dworze grupy WBW dosłano w tym czasie z Wrocławia wzmocnienie – 43 żołnierzy¹⁰⁶.

Prawdopodobnie również 7 lutego utrzymujący łączność pomiędzy „Ottem” a „Rudym” agent Edward Jeziorny „Lis” po raz kolejny pojawił się w Pisarzowicach, zostawiając wiadomość u znanych gospodarzy o konieczności osobistego spotkania z „Ottem”¹⁰⁷. Zniecierpliwiony brakiem reakcji Olszówki, 8 lutego ok. godz. 17.00 „Lis” udał się ponownie do Pisarzowic. Tam wstąpił do gospodarza Radlińskiego z kategorycznym żądaniem skontaktowania go z „Ottem”, maskując swoje zniecierpliwienie długim oczekiwaniem na spotkanie z dowódcą¹⁰⁸. Na wiadomość od Radlińskiego przebywający w odległych o 2 km Bałdowicach „Otto” udał się na umówione spotkanie z „Lisem”, zabierając ze sobą „Wasyła”, „Groma”, „Wichra” i „Kokota”. W Bałdowicach pozostali: „Krysia”, „Waldemar”, „Burza”, „Prędkie”¹⁰⁹, „Huragan” i „Stachu”. Jako miejsce ponownej zbiórki wyznaczono Bałdowice, dokąd miała powrócić grupa „Otta” już z „Lisem” i przyprowadzonymi przez niego partyzantami¹¹⁰.

¹⁰¹ Zygmunt Pałczyński, s. Franciszka, ur. 24 VIII 1915 r. w Zawierciu, w czasie okupacji żołnierz AK, walczył w Powstaniu Warszawskim. Po wojnie członek PPR. Komendant warty ochrony PUBP w Sycowie (1945–1946), kpr. – od 1945 (AIPN Wr, 0159/46, Akta osobowe Zygmunta Pałczyńskiego).

¹⁰² Stefan Skoczylas, s. Józefa, ur. 14 VIII 1925 r. w Kozach, pow. Biała Krakowska, wartownik PUBP w Sycowie (1945–1946), szer. – 1946 (AIPN Wr, 0159/50, Akta osobowe Stefana Skoczylasa).

¹⁰³ Stefan Włodarczyk, s. Antoniego, ur. 2 II 1923 r. w Brodach, pow. Stopnica, wartownik PUBP w Sycowie (1945–1946), szer. – 1945 (AIPN Wr, 0159/67, Akta osobowe Stefana Włodarczyka).

¹⁰⁴ Władysław Bergiel, oficer zwiadu 12. Samodzielnego Baonu Operacyjnego WBW woj. dolnośląskiego. Zginął 18 II 1946 r. w m. Wiewiórka, pow. Wieluń, w akcji przeciwko grupie „Rudego”, ppor. – od 1945.

¹⁰⁵ AIPN, 578/301, Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 18.

¹⁰⁶ AIPN, 578/368, k. 7.

¹⁰⁷ AIPN, 578/242, k. 264.

¹⁰⁸ Nie ma pewności, o którym z dwóch braci Radlińskich wspomniano w dokumencie. Jednym z nich był Bolesław Radliński, s. Józefa, ur. 24 III 1921 r. w Kaskach, pow. Kępno, łącznik oddziału „Otta”, aresztowany 9 II 1946 r. w Pisarzowicach, pow. Kępno. 29 VIII 1946 r. skazany przez WSR we Wrocławiu na 8 lat więzienia (*Skazani za działalność w organizacjach...*, s. 227). Drugim był Bronisław Radliński, s. Józefa, ur. 12 XII 1918 r. w Rybce (?), także łącznik i zaufany współpracownik „Otta”, aresztowany 9 II 1946 r. w Pisarzowicach. Wyrokiem WSR we Wrocławiu z 29 VIII 1946 r. skazany na 4 lata więzienia. Zmarł 25 VII 1955 r. Z „Ottem” współpracowała pod ps. „Zosia” również ich siostra Janina, c. Józefa, ur. 20 III 1925 r. w Kaskach, pow. Kępno. 14 III 1947 r. ujawniła się w PUBP w Kępnie (AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 133; AIPN Po, 0077/14, Sprawa obiektowa kryptonim „Waldemar”, Zeznanie Aleksego Zawadki z 4 IX 1946 r., t. 6, k. 80).

¹⁰⁹ Stanisław Pałka, ur. ok. 1923 r., w latach 1945–1946 członek oddziału „Otta” pod ps. „Prędkie”. Brak innych danych (AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 214; AIPN Wr, 09/912, Charakterystyka nr 1/78..., k. 88).

¹¹⁰ AIPN Po, 0077/14, Sprawa obiektowa kryptonim „Waldemar”, Zeznanie Aleksego Zawadki z 4 IX 1946 r., t. 6, k. 118; AIPN Wr, 21/593, Zeznanie Ireny Taras z 5 III 1946 r., t. 1, k. 256.

Podczas spotkania w Pisarzowicach „Lis” wyjawiał, że nie zgłosił się żaden z wymienionych w rozkazie „Otta” partyzantów, których „Lis” zaproponował zastąpić dziesięcioma świeżo zwerbowanymi przez niego ochotnikami¹¹¹. Ustalono, że za kilka godzin, o godz. 22.00, „Lis” przyprowadzi do wsi ochotników. Z nieznanых powodów doszło jednak do zmiany wcześniejszych ustaleń. Ok. godz. 18.00 „Lis” otrzymał od przebywającego w mieszkaniu Radlińskiego „Otta” polecenie natychmiastowego przyprowadzenia zapowiedzianych na 22.00 ochotników¹¹².

Symulując wykonanie powierzonego przez „Otta” zadania, „Lis” powiadomił ukrytego w Pisarzowicach podoficera. Ten zaalarmował oczekującą na tę wiadomość grupę mjr. Jonasa, która przebrana za partyzantów natychmiast wyruszyła samochodem do Pisarzowic. Pozostali żołnierze WBW, zgodnie z przyjętym planem, przystąpili pod dowództwem chor. Stanisława Czajkowskiego¹¹³ do okrażenia wsi¹¹⁴. W jej pobliżu grupa Jonasa opuściła samochód, pokonując dalszą część trasy pieszo.

Wcześniej „Lis” powrócił do Pisarzowic i dołączył do grupy „Otta”, która w tym czasie przeniosła się do gospodarstwa położonego na skraju wsi, ok. 100 m od kościoła ewangelickiego¹¹⁵. W obstawie „Otta” znaleźli się: Władysław Jaskuła „Grom”, Tadeusz Durak „Wasył”, Zygmunt Habrzyk „Burza”¹¹⁶ i Stanisław Pałka „Prędkie”¹¹⁷.

Do spotkania z „Ottem” i towarzyszącymi mu trzema partyzantami doszło pomiędzy godz. 20.00 a 22.00. Miejsce spotkania wyznaczono na drodze łączącej Pisarzowice z szosą Wrocław – Kępno. Aby do niego dotrzeć, partyzanci musieli przebyć kilkudziesięciometrowy odcinek polnej drogi biegnącej prostopadle do drogi, na której „Otto” miał przyjąć „ochotników”. Z przodu grupy „Otta” szedł „Wasył” i „Lis”, pozostali kilka kroków za nimi. Po chwili „Lis” usłyszał kroki zbliżających się od strony kościoła ludzi. Po chwili, trzymając się za brzuch, odszedł na bok, tłumacząc się koniecznością załatwienia potrzeb fizjologicznych. Fakt ten nie wzbudził podejrzeń współtowarzyszy, którzy nie zatrzymując się, poszli dalej. Po wyjściu na główną drogę partyzanci przeszli ok. 5–7 kroków, po czym stanęli naprzeciwko żołnierzom KBW¹¹⁸.

¹¹¹ AIPN, 578/361, k. 5.

¹¹² AIPN, 578/301, Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 18.

¹¹³ Stanisław Czajkowski, absolwent Centrum Wyszkołenia KBW (3 V 1945), podoficer 12. SBO WBW woj. dolnośląskiego 1945–1946, chor. – od 1945 („*Bijące serce partii*”..., s. 22).

¹¹⁴ AIPN, 578/361, k. 5.

¹¹⁵ Kościół ewangelicki w Pisarzowicach wzniesiony z inicjatywy księcia Gustawa Birona von Curland, właściciela dóbr sycowskich, w 1902 r. W niektórych publikacjach „Otto” miał schronić się w kościele i stamtąd prowadzić walkę (zob. R. Klementowski, *Skazany na zapomnienie...*).

¹¹⁶ Zygmunt Habrzyk, s. Leopolda, ur. 5 IV 1923 r. w Piaskach, woj. katowickie, w 1945 r. po dezercji WP wstąpił do oddziału „Otta”, gdzie pełnił funkcję dowódcy drużyny pod ps. „Burza” i „Ostry”. Ujawnił się 1 III 1947 r. w PUBP w Częstochowie (AIPN Wr, 09/912, Charakterystyka nr 1/78..., k. 52).

¹¹⁷ Nie ma pewności co do liczby towarzyszących Olszówce partyzantów. Źródła wspominają o trzech lub czterech członkach jego obstawy. Pierwszą liczbę wymieniają m.in.: AIPN, 578/242, k. 264; AIPN Wr, 09/912, Charakterystyka nr 1/78..., k. 10. O czterech członkach informują inne dokumenty: AIPN, 578/368, Karty ewidencyjne przeprowadzonych operacji WBW Wrocław za okres 15 IV 1946 – 11 II 1947, k. 18; AIPN, 578/361, k. 10.

¹¹⁸ Relacja Tadeusza Darskiego.

W sporządzonym po wydarzeniu raporcie mjr Jonas ubarwił przebieg spotkania. Twierdził, że przedstawił się Olszówce jako wysłannik grupy wieluńskiej i w trakcie krótkiej rozmowy: „zdołał chwilowo zaskarbić sobie zaufanie »Otta«”. Jonas nie miał jednak pewności, czy rozmawia z samym »Ottem«. W tym czasie kierowani przez chor. Czajkowskiego żołnierze WBW wysunęli się z oddalonego o ok. 200 m lasu, co zauważył »Grom«, krzycząc: poruczniku, okrążają nas!”¹¹⁹

Stojący obok „Otta” w chwili jego śmierci „Wasył” twierdzi jednak, że między członkami obu stojących naprzeciwko siebie grup nie padło nawet jedno zdanie. Niepokój „Wasyła” wzbudził natomiast sposób, w jaki „ochotnicy” trzymali broń, co wyraził skierowanym do „Otta” pytaniem: „Komendancie, co oni tak ponastawiali te automaty?” W tym momencie stojący ok. 2–3 kroków od „Otta” oficer wyciągnął schowaną dotąd w kieszeni płaszcz rękę, w której trzymał pistolet, i z najbliższej odległości strzelił w twarz Olszówce¹²⁰.

Zdaniem Jonasa obaj oficerowie jednocześnie sięgnęli po broń, ale jako pierwszy strzał oddał Jonas, trafiając Olszówkę w usta¹²¹. Doszło też do silnej kilkuminutowej¹²² wymiany ognia pomiędzy uzbrojonymi w automaty i rkm-y partyzantami a przebranymi za partyzantów grupą Jonasa¹²³. W jej wyniku zginął jeden żołnierzy plut. Bolesław Kratuszewski¹²⁴, a trzech innych odniosło rany¹²⁵.

Tej samej nocy „Otto” zmarł¹²⁶. Jego śmierć nie była jednak skutkiem oddania przez mjr. Jonasa jednego strzału. W sporządzonych 10 lutego 1946 r. „Protokole oględzin trupa” i „Prokole oględzin zwłok”¹²⁷ z 15 lutego 1946 r. stwierdzono w głowie „Otta” trzy ślady wlotowe po kulach: 1. pośrodku czoła, poniżej granicy włosów; 2. na policzku, 3 cm od małżowiny usznej; 3. na karku. Liczba otworów wlotowych po pociskach pozwala przyjąć, że poza strzałem w policzek Jonas oddał do „Otta” jeszcze dwa strzały. Ich umiejscowienie wskazuje na możliwość ich oddania do upadającego lub leżącego już „Otta”¹²⁸.

¹¹⁹ AIPN, 578/301, Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 18.

¹²⁰ Relacja Tadeusza Darskiego.

¹²¹ Informacja błędna. Kula trafiła „Otta” w policzek (AIPN, 578/242, k. 264).

¹²² Wg opublikowanego w 1964 r. artykułu walka trwała kilka godzin. Zob. F. Gruszka, *Likwidacja bandy „Otta”*, „Południowa Wielkopolska” 1964, nr 11 (25).

¹²³ AIPN, 578/301, Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 19.

¹²⁴ M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego 1945–1965. Imienny wykaz oficerów, podoficerów i szeregowców Wojsk Wewnętrznych i Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego poległych w walce ze zbrojnym podziemiem w latach 1944–1953*, Warszawa 1984, s. 340.

¹²⁵ Ranni: Bolesław Henkiel, Edmund Szymański i Roman Szychulski, byli żołnierzami 12. SBO (AIPN, 578/361, k. 5).

¹²⁶ AIPN, 578/361, k. 6.

¹²⁷ Zob. dokumenty nr 1 i 4.

¹²⁸ Za zasługi w likwidacji „Otta” Jakub Jonas otrzymał Krzyż Grunwaldu III klasy. We wniosku odznaczeniowym napisano: „Mjr Jonas jako dowódca grupy operacyjnej od 4 II 1946 r. umiejętnie organizuje i przeprowadza działania zmierzające do wykrycia i zlikwidowania bandy „Otta”. Nie waha się spotkać oko w oko z bandytą, odważnie i z całą rozważą wciąga go w rozmowę dla ustalenia jego tożsamości i w chwili gdy „Otto” zorientował się w grożącym mu niebezpieczeństwie okrążenia, szybkim, zdecydowanym ruchem celnie strzela, zabijając przeciwnika na miejscu. Osobista odwaga i opanowanie majora Jonasa doprowadziły do likwidacji „Otta” i jego pozbawionej przywódcy bandy” (CAW, 2604/497/58, Akta osobowe Jakuba Jonasa, k. 9).

Przy zabitym znaleziono wiele dokumentów, mapy sztabowe i operacyjne z naniesionymi schematami operacji oddziału, 1 automat, 1 pistolet, 2 granaty i lornetkę¹²⁹.

Nocą 8/9 lub 9 lutego 1946 r. ciało „Otta” zostało przywiezione do siedziby WUBP we Wrocławiu, gdzie poddano je oględzinom lekarskim i gdzie było także rozpoznawane przez jego byłych podkomendnych¹³⁰. Ciało „Otta” zostało sfotografowane w siedzibie WUBP we Wrocławiu i następnie okazywane jego aresztowanemu podkomendnym¹³¹. Po tych czynnościach ciało Franciszka Olszówki pochowano prawdopodobnie 14 lutego 1946 r. w grobie nr 1244 na polu 77 cmentarza Osobowickiego we Wrocławiu¹³². W latach sześćdziesiątych pole, na którym pochowano „Otta”, a także 160 innych osób zmarłych i straconych w więzieniach wrocławskich, zostało przeznaczone do ponownych pochówków. Decyzja ta doprowadziła do likwidacji jednego z kilku pól „więziennych” na Osobowicach i tym samym do całkowitego zatarcia śladów po miejscu ostatniego spoczynku „Otta”.

Wykorzystując ciemności, członkowie obstawy „Otta” bez strat własnych zdołali wydostać się z okrążenia w Pisarzowicach¹³³. Według niektórych dokumentów fakt ten należy jednak przypisać celowym działaniom wojska: „członkowie bandy [zostali] puszczeni celem przeniesienia tej wiadomości do pozostałych członków bandy i dowódców grup”¹³⁴.

Przebywający w Bałdowicach „Krysia”, „Waldemar”, „Burza”, „Prędkie”, „Huragan” i „Stachu” ok. 2–3 godzin po wymarszu grupy „Otta” do Pisarzowic usłyszeli trwającą kilka minut wymianę strzałów, po której oddalili się w kierunku najbliższego lasu, gdzie oczekiwali na dalszy przebieg zdarzeń. Po jakimś czasie w lesie pojawili się uratowani z obławy w Pisarzowicach partyzanci z wiadomością o śmierci ich dowódcy. W nowej sytuacji dowództwo przejął „Waldemar”, wybierając na swego zastępcę „Groma”. Kontynuować walkę zdecydowali się ponadto: „Wasył”, „Zuch”, „Wicher”, „Kokot” i „Huragan”¹³⁵. Jedyna kobieta w oddziale – „Krysia” – postanowiła wrócić do domu, a „Burza” i „Prędkie” wyjechali do przebywającego w Bolesławcu „Rudego”¹³⁶.

Na niewątpliwy sukces WBW z Wrocławia, jakim było zabicie „Otta”, istotny wpływ miała efektywna współpraca pomiędzy WBW a towarzyszącymi im pracownikami operacyjnymi UB z Wrocławia¹³⁷. Po bezskutecznym pościgu za towarzyszami „Otta” żołnierze WBW

¹²⁹ AIPN, 578/368, k. 18.

¹³⁰ Zob. dokumenty nr 1–4. Nie ma danych pozwalających przyjąć, że wykonano sekcję zwłok Franciszka Olszówki. Faktu tego w każdym razie nie odnotowano w rejestrze sekcji Zakładu Medycyny Sądowej we Wrocławiu (Archiwum Zakładu Medycyny Sądowej we Wrocławiu, Księga sekcji za okres styczeń – sierpień 1946).

¹³¹ Relacja Tadeusza Darskiego.

¹³² K. Szwagrzyk, *Franciszek Olszówka...*, s. 334.

¹³³ AIPN, 578/301, Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 19.

¹³⁴ AIPN Wr, 09/912, Charakterystyka nr 1/78..., k. 10.

¹³⁵ AIPN Po, 0077/14, Sprawa obiektowa kryptonim „Waldemar”, Zeznanie Aleksego Zawadki z 4 IX 1946 r., t. 6, k. 118; AIPN Wr, 21/593, t. 1, k. 256.

¹³⁶ AIPN Wr, 21/593, t. 1, k. 256.

¹³⁷ AIPN Po, 0077/14, Raport specjalny do Ministra Bezpieczeństwa Publicznego gen. S. Radkiewicza w Warszawie o likwidacji bandy „Tartak”, t. 1, k. 117.

i funkcjonariusze UB przystąpili do poszukiwania we wsi osób współpracujących z partyzantami. Ujęto trzech łączników, dwóch współpracowników i sześciu podejrzanym¹³⁸.

Śmierć „Otta” zakończyła drugą fazę operacji WBW przeciwko jego oddziałowi. Od tej chwili przystąpiono do realizacji trzeciego i ostatniego z zaplanowanych etapów działań¹³⁹. W celu zwiększenia efektywności 9 lutego grupa operacyjna WBW została podzielona na dwie mniejsze, których nazwy pochodziły od miejsc ich zakwaterowania: „Pisarzowice” i „Rychtal”, dowodzone przez mjr. Jonasa i kpt. Biskupa. Ponowne ich połączenie nastąpiło 17 lutego¹⁴⁰. Do tego czasu przeprowadzono obławy na członków i współpracowników oddziału „Otta” na terenie powiatów sycowskiego, kępińskiego i namysłowskiego w miejscowościach: Bolesławiec, Borki, Jałówka, Kamionka, Kuźnica Trzeńska, Marianka Siemieńska, Rychtal, Szpot i Wodiczna¹⁴¹.

Kulminacyjnym punktem trzeciej fazy operacji było okrążenie w nocy 17/18 lutego we wsi Wiewiórka grupy Stanisława Panka „Rudego”¹⁴². Kilka godzin wcześniej w odwecie za śmierć swego dowódcy czternastu partyzantów pod dowództwem „Rudego” i jego zastępcy¹⁴³ Wiktora Wójcika „Wilczka”¹⁴⁴ z czarnymi opaskami na rękawach zatrzymało na stacji kolejowej Czastary pociąg osobowy relacji Poznań – Katowice. Podczas kilkudziesięciominutowej operacji w pociągu i na peronie zastrzelono ośmiu żołnierzy radzieckich i jednego żołnierza WP. Raniono także dwóch, z których jeden zmarł wkrótce po przewiezieniu do szpitala¹⁴⁵.

Po akcji partyzanci odjechali na dwóch furmankach. Za Czastarami podzielili się na dwie grupy; jedna udała się na nocleg do wsi Wiewiórka, druga pojechała w okolice Bolesławca. Nad ranem 18 lutego „Rudy” opuścił kwaterę w Wiewiórcie. Wkrótce potem dom, w którym nocowało kilku partyzantów z „Wilczkiem” na czele, okrążyło 50 żołnierzy WBW dowodzonych przez kpt. Biskupa¹⁴⁶. Podczas ok. czterdziestominutowej walki zginął „Wilczek”, a pozostali partyzanci poddali się. Ze strony WBW zginął ppor. Bergiel¹⁴⁷.

Mimo że miejsce przeprowadzenia akcji znajdowało się na terenie województwa łódzkiego WBW z Wrocławia przy akcji w Wiewiórcie nie współpracowało z lokalnymi władzami bezpieczeństwa, co znalazło odzwierciedlenie w treści raportu komendanta powiatowego MO w Wieluniu do KW MO w Łodzi: „grupa Wrocław działała w granicach

¹³⁸ AIPN, 578/368, k. 18; AIPN, 578/301, Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 19.

¹³⁹ AIPN, 578/242, k. 264.

¹⁴⁰ *Ibidem*; AIPN, 578/361, k. 6.

¹⁴¹ AIPN, 578/301, Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 19; AIPN, 578/368, Karty ewidencyjne przeprowadzonych operacji WBW Wrocław za okres 15 IV 1946 – 11 II 1947, k. 6.

¹⁴² AIPN, 578/568, k. 5.

¹⁴³ AIPN Wr, 21/593, Zeznanie Heleny Motykówny z 19 II 1946 r., t. 1, k. 159.

¹⁴⁴ Wiktor Wójcik, członek oddziału „Otta” w latach 1945–1946 pod ps. „Wilczek”. Zginął 18 II 1946 r. w m. Wiewiórka, pow. Wieluń, brak bliższych danych.

¹⁴⁵ AIPN Po, 05/57, Wielkopolska..., k. 40; J. Bednarek, *Likwidacja oddziału Stanisława Panka „Rudego”*..., s. 214.

¹⁴⁶ AIPN Wr, 21/593, Zeznanie Heleny Motykówny z 19 II 1946 r., t. 1, k. 159.

¹⁴⁷ AIPN, 578/301, Sprawozdanie mjr. Jakuba Jonasa..., k. 20; AIPN, 578/368, k. 8; AIPN Wr, 21/593, t. 1, k. 84.

swoich możliwości, z niczym nie chcąc się dzielić, ani we wspólnym pościgu, ani też w możliwości udziału [w] przesłuchania[ch], mimo iż teren mordu [w Czastarach] był na tu[t]ejszym] powiecie”¹⁴⁸.

Po walce w Wiewiórcie zintensyfikowano akcje pacyfikacyjne. 19 lutego podgrupa WBW w sile 53 ludzi przeprowadziła obławę w m. Wojnicz, aresztując sześciu ludzi. Na-
zajutrz w tej samej miejscowości ujęto kolejnych dziewięć osób. 20 lutego obława objęła
kilka miejscowości w powiatach kępińskim i wieluńskim (Bolesławiec, Chotów, Kamion-
ka, Piaski i Szpot), gdzie zatrzymano 22 osoby. 21 lutego 87 żołnierzy WBW, współdzia-
łając z jednostką NKWD, dokonało aresztowań w m. Bolesławiec, Chruścin i Siemianice,
gdzie zatrzymano dwanaście osób¹⁴⁹. 22–23 lutego 55 żołnierzy WBW wspieranych przez
25 żołnierzy Armii Czerwonej poszukiwało podejrzanych o współpracę z „Ottem” w Opa-
towie, Wieruszowie, Osowie i Golewiczach. Ujęto siedem osób¹⁵⁰.

Trzecią fazę operacji zakończono 23 lutego 1946 r. Wzięło w niej udział 49 oficerów,
460 szeregowców i podoficerów WBW z Wrocławia, 16 funkcjonariuszy UB z WUBP we
Wrocławiu, PUBP w Sycowie i Oleśnicy oraz nieznana liczba żołnierzy NKWD i Armii
Radzieckiej. Straty WBW wynosiły: 2 zabitych i 4 rannych¹⁵¹. Według różnych źródeł za-
trzymano od 149¹⁵² do 237 osób¹⁵³.

Kilkudziesięciu ludzi należących do oddziału lub z nim współpracujących zostało aresz-
towanych przez funkcjonariuszy WUBP we Wrocławiu, PUBP w Oleśnicy i Sycowie. Po
przewiezieniu do Wrocławia poddano ich intensywnemu i często brutalnemu śledztwu. Ze
strony UB wzięli w nim udział: Stanisław Chruścicki, Stanisław Grzywacz, Kazimierz Jasiń-
ski, Władysław Kolasa, Władysław Kowalczyk, Józef Kubicki, Teodor Kukula, Stanisław Ku-
lawik, Tadeusz Krocak, Jerzy Marzec, Ryszard Pietrzyk, Zygmunt Rajski, Stanisław Sikora,
Konstanty Skupień, Marian Sobieraj, Bogdan Towarnicki i Józef Turek¹⁵⁴. Szczególną aktyw-
nością wykazali się głównie Tadeusz Krocak¹⁵⁵, Bogdan Towarnicki¹⁵⁶ i Józef Burchardt¹⁵⁷.

¹⁴⁸ J. Bednarek, *Oddział Franciszka Olszówki...*, s. 215.

¹⁴⁹ AIPN, 578/368, k. 6.

¹⁵⁰ AIPN, 578/368, Karty ewidencyjne przeprowadzonych operacji WBW Wrocław za okres 15 IV 1946 – 11 II 1947, k. 9; AIPN, 578/361, k. 6.

¹⁵¹ AIPN, 578/242, k. 263.

¹⁵² *Ibidem*.

¹⁵³ *Ibidem*; AIPN Wr, 274/13, Sprawozdania szefa WUBP we Wrocławiu za rok 1946, k. 5.

¹⁵⁴ AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 10.

¹⁵⁵ Tadeusz Krocak, s. Juliana, ur. 9 VI 1913 r. w Kamieńcu Podolskim, oficer śledczy Sekcji VIII PUBP w Oleśnicy (5 IX 1945 – 2 III 1946), oficer śledczy Wydziału „A” WUBP we Wrocławiu (2 III – 16 VIII 1946), sekretarz Wydziału Śledczego (16 VIII – 11 XII 1946), oficer śledczy Wydziału Śledczego (11 XII 1946 – 9 II 1949), sekretarz kierownictwa Wydziału Śledczego (9 II 1949 – 21 X 1951), referent kierownictwa Wydziału Ogólnego WUBP we Wrocławiu (1 XI 1951 – 31 I 1953), chor. – od 22 XII 1947 (AIPN Wr, 0145/3, Akta osobowe Tadeusza Krocaka).

¹⁵⁶ Bogdan Towarnicki, s. Bazylego, ur. 27 VI 1906 r. we Lwowie, oficer śledczy Sekcji VIII (4 VIII – 3 XI 1945) i starszy oficer śledczy Sekcji VIII PUBP w Świdnicy (3 XI 1945 – 11 II 1946), oficer śledczy Sekcji II Wydziału IV „A” WUBP we Wrocławiu (11 II 1946 – 5 VII 1948), referent Sekcji I Wydziału IV (5 VII 1948 – 11 II 1949), referent Sekcji II Wydziału IV (11 II – 4 XII 1949) – chor. od 10 VII 1947 (AIPN Wr, 059/2527, Akta osobowe Bogdana Towarnickiego).

¹⁵⁷ Józef Burchardt, ur. 9 I 1921 r. w Padwi Narodowej, pow. Mielec, zastępca kierownika Sekcji VIII

Gdy 23 lutego zakończono trzecią fazę operacji przeciwko oddziałowi „Otta”, siły bezpieczeństwa nabrały przekonania, że prowadzone od blisko dwóch miesięcy działania operacyjne i zbrojne zakończyły się pełnym sukcesem. Ich efektem była fizyczna likwidacja „Otta” i kilku jego partyzantów oraz zatrzymanie kilkuset osób¹⁵⁸. Wkrótce okazało się jednak, że w miejsce oddziału Olszówki powstały trzy mniejsze, równie aktywne i bitne oddziały, kierowane przez najbliższych współpracowników „Otta” – Stanisława Panka „Rudego”, Władysława Jaskułę „Groma” i Józefa Zawadkę „Waldemara”. Rozpoczął się nowy etap walki zbrojnej, kontynuowanej już bez Franciszka Olszówki „Otta”.

PUBP w Świdnicy (27 VIII – 5 XII 1945), oficer śledczy WUBP we Wrocławiu (6 XII 1945 – 22 XI 1946), oficer śledczy PUBP w Ząbkowicach Śląskich (23 XI 1946 – 30 IX 1947), oficer śledczy referatu śledczego PUBP w Ząbkowicach Śląskich (1 X 1947 – 28 II 1950), oficer śledczy referatu śledczego PUBP we Wrocławiu (1 III 1950 – 30 IV 1952), oficer śledczy PUBP w Lubinie (1 V 1952 – 30 VIII 1952), st. sierż. – od 11 II 1952.

¹⁵⁸ O rozbiciu oddziału „Otta” informowała prasa centralna i lokalna, m.in.: *Likwidacja bandy „Otta” w powiecie kępińskim*, „Trybuna Robotnicza”, 25 IV 1946; *Zlikwidowanie groźnej bandy „Otta”. Volksdeutsch – przywódca zastrzelony w walce*, „Głos Ludu”, 27 IV 1946; *Banda „Otta” – upiór pow. kępińskiego, rozbita*, „Wola Ludu”, 27 IV 1946.

1946 luty 10, Wrocław – Protokół oględzin zwłok dowódcy oddziału partyzanckiego Franciszka Olszówki „Otta”, sporządzony przez ppor. Jerzego Chmieleckiego, funkcjonariusza wrocławskiego WUBP

Protokół oględzin trupa

Ja, kierownik Wydziału IV „A” Chmielecki Jerzy¹, ppor. WUBP we Wrocławiu, dokonałem w dniu 10 II 1946 r. w gmachu Woj[ewódzkiego] Urz[ędu] Bezp[ieczeństwa] Publ[icznego] we Wrocławiu oględzin trupa w obecności świadków: z-cy kierownika WUBP por. Wątorka Władysława² i ppor. Zdziechowicza^{a3}, komendanta gmachu WUBP we Wrocławiu, ustaliłem, że trup został zastrzelony^b w dniu 8 lutego 1946 roku w miejscowości Pisarzowice, pow. Syców, w czasie zasadzki przez Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego z Wrocławia.

1. Jest to mężczyzna lat około 25, prawidłowej budowy ciała.
2. Wzrostu wysokiego (175–180 cm).
3. Włosy czarne, długie, zaczesane do góry.
4. Twarz pełna, ogolona, postrzał na czole w linii środkowej, tuż powyżej granicy włosów otwór wejściowy kuli małokalibrowej. Na policzku prawym 3 cm od małżowiny usznej, na poziomie kości jarzmowej także otwór otoczony rozległym podbiegnięciem krwawym pod skórę. Na podbródku z prawej strony rana w kształcie litery „Z” o brzegach szarpanych otoczona rozległym podbiegnięciem krwawym, drążąca wzdłuż szczęki dolnej na prawo. Na karku po stronie prawej otwór wlotowy kuli małokalibrowej.
5. Ubrany w mundur wojskowy, koloru zielonego z dystynkcją porucznika. Na lewym rękawie orzeł polski z koroną na zielonym tle wyszyty srebrnymi nićmi, powyżej orła

^a W oryginale błędnie Zdzisławicza.

^b Tak w oryginale.

¹ Jerzy Chmielecki, ur. 14 V 1920 r. w Aleksandrowie Łódzkim, od 12 II 1945 r. w MO, następnie w WUBP we Wrocławiu: p.o. kierownik Sekcji VIII (5 IX 1945 – 20 XII 1946), starszy referent i p.o. szef PUBP w Złotorzy (21 XII 1946 – 29 XII 1947), starszy referent i p.o. szef PUBP w Oławie (30 XII 1947 – 1 V 1948), szef PUBP w Oławie (1 V 1948 – 24 XI 1949), szef PUBP w Starogardzie Gdańskim (25 XI 1949 – 14 IX 1953), szef Miejskiego UB P w Gdyni (15 IX 1953 – 30 VI 1954). W latach 1954–1956 w Komitecie ds. Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie. Ppor. (22 XII 1945), por. (21 VII 1951), kpt. (21 VII 1954).

² Władysław Wątorek, s. Józefa, p.o. kierownik i kierownik kontrwywiadu Wydziału I WUBP we Wrocławiu (23 V 1945 – 5 IV 1946), jednocześnie od stycznia do kwietnia 1946 r. zastępca szefa WUBP we Wrocławiu; zastępca szefa WUBP w Gdańsku (5 IV 1946 – 9 III 1947), por. (1945), kpt. (1947).

³ Aleksander Zdziechowicz, s. Jana, ur. 5 VII 1903 r. w Warszawie, komendant gmachu WUBP we Wrocławiu (17 IV 1945 – 9 VIII 1946), por. – od 1945 (AIPN Wr, 059/2735, Akta osobowe Aleksandra Zdziechowicza).

wyszyte inicjały AK. Pod mundurem sweter zapięty pod szyję na „ekspres” koloru białego. Spodnie kroju do butów, koloru niebieskiego, buty czarne z cholewami.

Kierownik Wydziału IV „A” WUBP we Wrocławiu
(–) Chmielecki Jerzy, ppor.

Świadkowie^c:

Z-ca kierownika WUBP Wątarek, por.

Komendant gmachu Zdziechowicz^d, ppor.

Źródło: AIPN Wr, 21/593, t. 1, k. 39, oryginał, mps.

^c Poniżej podpisy odręczne.

^d W oryginale błędnie Zdzichowicz.

1946 luty 12, Wrocław – Protokół identyfikacji zwłok dowódcy oddziału partyzanckiego Franciszka Olszówki „Otta” przez Bolesława Radlińskiego, sporządzony przez ppor. Jerzego Chmieleckiego, funkcjonariusza wrocławskiego WUBP

Wrocław, dnia 12 lutego 1946 r.

Protokół rozpoznawczy

Ja, kierownik Wydziału IV „A” WUBP we Wrocławiu Chmielecki Jerzy, ppor. – dokonałem protokołu rozpoznawczego pomiędzy trupem dowódcy bandy „Otto” Franciszkiem Olszówką a świadkiem rozpoznawczym Radliński Bolesław^a, s[yn] Józefa, urodz[ony] 24 III 1921 r. w Kaskach, pow. Wieluń, [wyznanie] rzym[sko]kat[olickie], Polak, wykształ[cenie] 4 klasy szk[oły] powsz[ecznej], robotnik, w wojsku nie służył, ze słów niekarany, kawaler, zam. Pisarzowice, p. Kępno^b w obecności świadków: zastępcy kierownika Urzędu WUBP [we] Wrocławiu ob. Wątebek Władysława, por., kierownika Wydziału Wydział do Walki z Bandytyzmem^c [WUBP] kpt. Trzaska¹, oficerami śledczymi Turek Józef² i Różycki Tadeusz³.

Świadek był uprzedzony z art. 140 kk za fałszywe zeznania^d.

Pytanie: Czy wy poznacie dowódcę bandy „Otto”, jeżeli zostanie wam okazany, i kiedy widzieliście go ostatni raz?

Odpowiedź: Tak, to jest dowódca bandy „Otto”, którego ostatni raz widziałem w dniu 8 II 1946 r., w moim mieszkaniu w wsi Pisarzowice, p. Kępno, ze zleceniem doręczenia listu.

Pytanie: Po czym wy rozpoznajecie leżącego trupa, który leży naprzeciwko was?

^a Tak w oryginale.

^b W oryginale tu i dalej Pisarzowice oraz Kempno.

^c W oryginale zamiast pełnej nazwy błędny skrótowiec WWB.

^d Tak w oryginale. Poniżej podpis odręczny Radliński Bolesław.

¹ Jan Trzaska, ur. 17 VII 1918 r. w Łobzowie, pow. Olkusz, od stycznia do maja 1945 r. w WUBP w Krakowie, w maju 1945 przeniesiony do WUBP we Wrocławiu. Starszy referent i p.o. kierownik Wydziału Walki z Bandytyzmem WUBP we Wrocławiu (23 X – 29 XII 1945), kierownik Wydziału do Walki z Bandytyzmem (30 XII 1945 – 2 IV 1946), p.o. szef PUBP w Świdnicy (3 IV 1946 – 15 II 1948), szef PUBP w Legnicy (16 II 1948 – 20 VIII 1948), kpt. – od 1945 (AIPN Wr, 057/572, Akta osobowe Jana Trzaski).

² Józef Turek, ur. 23 II 1922 r. w Miłkowie, pow. Opatów, od 28 XII 1945 r. w PUBP w Trzebnicy na stanowisku referenta Sekcji I. Z dniem 15 I 1946 r. przeniesiony na stanowisko oficera śledczego Sekcji II Wydziału IV „a” WUBP we Wrocławiu, chor. – od 1 XI 1946. W latach 1947–1948 w Wydziale Śledczym WUBP. Zmarł 1 X 1948 r. we Wrocławiu.

³ Tadeusz Różycki, s. Stefana, ur. 24 VII 1919 r. w Nowym Korczynie, pow. Busko-Zdrój, oficer śledczy WUBP we Wrocławiu (9 I – 18 II 1946), referent dyscyplinarny KW MO we Wrocławiu (19 II – 10 VIII 1946). Brak danych o stopniu (AIPN Wr, 061/2305, Akta osobowe Tadeusza Różyckiego).

Odpowiedź: Po pierwsze po wzroście^e, po układzie brwi, po rysach twarzy, po mundurze i zapamiętałem sobie naszyty orzeł na rękawie z inicjałami AK, jak też po gwiazdkach, które (2) ma na naramienniku^f.

Na tym protokół zakończono i przed podpisaniem przeczytano mi. Jest on zgodny z moimi zeznaniami, co potwierdzam własnoręcznym podpisem^g.

przesłuchał^h:

Świadkowieⁱ:

W. Wątopek^j, por.

J. Trzaska, kpt.

J. Turek

T. Różycki

Źródło: AIPN Wr, 21/593, t. 1, k. 40, oryginał, mps.

^e W oryginale zwroście.

^f W oryginale ramienniku.

^g Poniżej podpis odręczny Bolesław Radliński.

^h Poniżej podpis odręczny nieczytelny oraz pieczętka o treści: Kierownik Wydz[iału] Śledcz[ego] WUBP we Wrocławiu

ⁱ Przy nazwiskach świadków podpisy odręczne.

^j W oryginale błędnie Wontorek.

1946 luty 12, Wrocław – Protokół identyfikacji zwłok dowódcy oddziału partyzanckiego Franciszka Olszówki „Otta” przez Maksymiliana Webera, sporządzony przez ppor. Jerzego Chmieleckiego, funkcjonariusza wrocławskiego WUBP

Wrocław, dnia 12 lutego 1946 r.

Protokół rozpoznawczy

Ja, kierownik Wydziału IV „A” WUBP we Wrocławiu Chmielecki Jerzy, ppor. – dokonałem^a protokołu rozpoznawczego pomiędzy trupem dowódcy bandy „Otto” Franciszkiem **Olszówka**^b a świadkiem rozpoznawczym **Weberem** Maksymilianem¹, urodz[onego] 24 X 1916 roku w Podbolesławcu, p[owiat] Kępno^c, synem Walentego, [wyznanie] r[zym-sko]kat[olickie], Polak, wykształ[cenie] 6 klas gimnazjum, kupiec, szeregowiec, ze słów niekarany, kawaler, zam[ieszkały] Podbolesławiec, p. Kępno.

W obecności świadków: zastępcy kierownika Urzędu WUBP [we] Wrocławiu ob. Wą-torka^d Władysława, por., kierownika Wydziału WWB kpt. Trzaska i oficerów śledczych J. Turka i T. Różyckiego.

Świadek był uprzedzony z art. 140 kk za fałszywe zeznania^e.

Pytanie: Czy wy rozpoznajecie dowódcę bandy „Otto”, gdy zostanie wam okazany, i skąd wy go znacie?

Odpowiedź: Tak, jest to ten sam Franciszek Olszówka. Znam go z czasów okupacji Polski przez Niemców. Pracował on w majątku Gierczyce, w charakterze rządcy, w czasie gdy ja tam się ukrywałem przed Niemcami.

Pytanie: Po czym wy poznajecie leżącego naprzeciwko was trupa?

Odpowiedź: Po rysach twarzy, które doskonale sobie przypominam, po wzroście^f, po ciemnych włosach.

^a W oryginale dokonał.

^b W oryginale Olszawka.

^c W oryginale tu i dalej Kępno.

^d W oryginale błędnie Wontorka.

^e Tak w oryginale. Poniżej podpis odręczny Maksymilian Weber.

^f W oryginale zwróście.

¹ Maksymilian Weber, s. Walentego, ur. 24 X 1916 r. w Gajzercie (?). Od grudnia 1945 r. łącznik oddziału „Otta”. Aresztowany 9 II 1946 r. Wyrokiem WSR we Wrocławiu z 29 VIII 1946 r. skazany na 7 lat więzienia (AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 174; *Skazani za działalność w organizacjach...*, s. 297).

Na tym protokół zakończono i przed podpisaniem przeczytano mi. Jest on zgodny z moimi zeznaniami, co potwierdzam własnoręcznym podpisem^g.

przesłuchał^h:

Świadkowieⁱ:

W. Wątopek^j, por.

J. Trzaska, kpt.

J. Turek

T. Różycki

Źródło: AIPN Wr, 21/593, t. 1, k. 42, oryginał, mps.

^g Poniżej podpis odręczny Maksymilian Weber.

^h Poniżej podpis odręczny nieczytelny oraz pieczętka o treści: Kierownik Wydz[iału] Śledcz[ego] WUBP we Wrocławiu.

ⁱ Przy nazwiskach świadków podpisy odręczne.

^j W oryginale błędnie Wontorek.

1946 luty 15, Wrocław – Protokół oględzin zwłok dowódcy oddziału partyzanckiego Franciszka Olszówki „Otta”, sporządzony przez Stanisława Witkowskiego, kierownika Wydziału Zdrowia WUBP we Wrocławiu

Wrocław, dnia 15 II 1946 r.

Protokół oględzin zwłok

Dnia 14 lutego 1946 r. na wezwanie kierownika VIII sekcji WUBP dokonałem oględzin zwłok wskazanych mi przez wyżej wymienionego jako zwłoki Franciszka Olszówki (pseudonim „Otto”), przy czym stwierdziłem co następuje:

- 1) Zwłoki mężczyzny^a wzrostu wysokiego prawidłowej budowy ciała w mundurze wojskowym nietypowym z dystynkcjami porucznika.
 - 2) Na czole w linii środkowej tuż poniżej granicy włosów otwór wejściowy kuli małokalibrowej.
 - 3) Na policzku prawym 3 cm od małżowiny usznej na poziomie kości jarzmowej takież^b otwór otoczony rozległym podbiegnięciem krwawym pod skórą.
 - 4) Na podbródku z prawej strony rana w kształcie litery „Z” o brzegach szarpanych otoczona rozległym podbiegnięciem krwawym, drążąca wzdłuż szczęki dolnej na prawo.
 - 5) Na karku po stronie prawej otwór wlotowy kuli małokalibrowej.
- Śmierć nastąpiła wskutek uszkodzenia ważnych ośrodków życiowych i mózgu w następstwie postrzałów opisanych pod 2 i 3.

Kierownik Wydziału Zdrowia WUBP
we Wrocławiu
Dr St[anisław] Witkowski^{c1}

Źródło: AIPN Wr, 21/593, t. I, k. 43, oryginał, mps.

^a W oryginale mężczyzny.

^b W oryginale taki że.

^c Poniżej trójkątna pieczęćka o treści: Wydział Zdrowia WUBP we Wrocławiu.

¹ Stanisław Witkowski (właśc. Samuel Moses Eimerl), ur. 10 II 1907 r. w Sokalu, kierownik Wydziału Służby Zdrowia WUBP we Wrocławiu (3 X 1945 – 24 VI 1947), naczelnik Wydziału Leczniczo-Profilaktycznego Szefostwa Służby Zdrowia MBP (25 VI 1947 – 14 I 1948), mjr od 1945. 15 I 1948 r. zwolniony ze służby. W latach 1948–1954 pracownik naukowy Akademii Medycznej we Wrocławiu. W 1954 r. przez sześć miesięcy ginekolog położnik w szpitalu przy Więzieniu nr I przy ul. Kleczkowskiej we Wrocławiu. W 1957 r. wyjechał do Izraela.

1945 październik 18, [Pisarzowice] – Ulotka przygotowana z inspiracji Franciszka Olszówki „Otta”, wyjaśniająca sytuację polityczną w kraju i cele walki dowodzonego przezeń oddziału

18 X 1945¹

Rodacy!

Dziś wiemy, na jakiej arenie politycznej się znajdujemy. Dla tych, którzy nie wiedzą, gdzie się znajdują, lub są na błędnej drodze, podajemy zasady opamiętania. „Lepiej później niż nigdy”. Ojczyzna nasza jest pomostem pomiędzy kulturalnym Zachodem a dzikim Wschodem. Z jednej strony płynie do nas fala prawdziwego demokratyzmu, a z drugiej jadu komunistycznego. Komunizm ten nie uznaje nie tylko własności prywatnej, ale – co gorsza – nie chce uznać własności terytorialnej naszej Ojczyzny sprzed 1939 r. Poplecznik komunizmu, jak np. Osóbka-Morawski, krzyczy jeszcze na głos: „Granice nasze na wschodzie zostaną takie na wieki!” My znamy dzieje Wilna i Lwowa, nie zapomnimy o Matce Ostrobramskiej!!! I o Orłętach Lwowa. Dziś przeżywamy czasy rosyjskiej okupacji. Rząd Jedności Narodowej i tzw. **Bezpieczeństwa Publicznego** ten płaszczyk, pod którym daremnie wrze niby dla nas niewidomy ustrój komunizmu^a. **Cenimy tych, którzy w swej pracy codziennej kuja wytyczne!!! Dla Polski!!!** Prawdziwie dla Polski demokratycznej^b, a nie dla Stalina!

Rodacy!!!

Zbudźmy się. Dość mamy daremnych ośmiomiesięcznych wysiłków! Dość terroru i rabunków moskiewskich!!! Nie pozwolimy na bezczeszczenie naszych wartości moralnych i narodowych.

^a Tak w dokumencie.

^b Tak w dokumencie.

¹ Ulotki (dokumenty nr 5–7) powstały pomiędzy 18 X 1945 a 10 II 1946 r. Inicjatorem ich sporządzenia był „Otto”. Niektóre z nich napisano w domu Jana Bakalarza w Pisarzowicach, a do ich przygotowania wykorzystano walizkową maszynę do pisania „Erika” zarekwirowaną w Urzędzie Gminy w Kobyłej Górze. Udokumentowane przypadki kolportowania ulotek antykomunistycznych o podobnej treści już po śmierci „Otta”, w maju i czerwcu 1946 r., dowodzą, że tę formą działalności propagandowej kontynuowali jego następcy: „Waldemar”, ale też prawdopodobnie „Grom” i „Rudy”. Pomiedzy lutym a czerwcem 1946 r. ulotki pojawiły się m.in. w powiatach kępińskim (Kępno, Rychtal, Ostrzeszów, Pisarzowice), sycowskim i wieluńskim – Bolesławiec (AIPN, 578/301, Sprawozdania operacyjne, wykazy napadów band, wykazy strat band i wykazy band działających, k. 122; AIPN, 578/246, k. 153; AIPN Po, 0077/14, t. 1, k. 142; AIPN Po, 0077/14, Sprawa obiektowa kryptonim „Waldemar”, Zeznanie Aleksego Zawadki z 4 IX 1946 r., t. 6, k. 117; AIPN Po, 0077/14, Zeznanie Mieczysława Strzyżyskiego z 9 VIII 1954 r., t. 6, k. 138–139; AIPN Wr, 049/29, Charakterystyka nr 29..., k. 293; Relacja Tadeusza Darskiego).

Artykuły

Żądamy!!! Zniesienia cenzury prasowej!!!

Żądamy!!! Wolności słowa i myśli!!!

Żądamy!!! Uznania wszystkich ugrupowań politycznych, [walczących] o Polskę demokratyczną, a nie Polskę Stalina!!!

Wielka, silna i niezależna Polska niech żyje!!!

Legnąć musi wróg – tak nam dopomóż Bóg!

Zapamiętamy sobie tego, którego ręka splami tę odezwę!

Źródło: AIPN, 578/246, k. 153, odpis, mps.

Nr 6

1946 styczeń 16, [Pisarzowice] – Ulotka przygotowana z inspiracji Franciszka Olszówki „Otta”, wyjaśniająca sytuację polityczną w kraju

Głos z lasu, dnia 16 I 1946

Odezwa!!!

Precz z Armią Czerwoną, PPR, UBP^a. Precz z komunizmem.

Polacy! Czyście już zapomnieli, jak hordy hitlerowskie z zachodu, a ze wschodu demokratyczny batiuszko Stalin mordowali Polaków? A dzisiaj Rosja nam buduje Polskę wolną?

Nam wmawia się, iż jest Polska wolna, my, co przez pięć i pół roku musieliśmy w ziemiance przebywać? Dziś nam się mówi iż mamy Polski Rząd? Kiedy składa się on [w] większości [z] Żydów, Ukraińców, Białorusinów i Rusków. Taki Rząd sobie batiuszko Stalin życzył, a do mordowania tych, co nie będą szanować Rządu Jedności Narodowej, postawił UBP. Są to wszyscy pacholki Stalina. Ci, co w UBP pracują, to są Żydzi, Niemcy, VD¹ i wyrzutki społeczeństwa polskiego. My chcemy Polskę o zasadach prawdziwej Demokracji!!! My nie chcemy osiemnastej republiki. Za co gnije trzy miliony naszych braci na Sybirze???

Polacy!!! Już wybija godzina prawdziwej wolności, zatem pomścimy kto żyje, za broń^b. Spotka zasłużona kara tych, co nas Polaków nazywają bandytami.

Za usunięcie owej ulotki kara śmierci przez rozstrzelanie.

Podpisał:

Kierownik Grupy Leśnej ppor. „Otto”

Komendant Żandarmerii Lotnej kpt. „Śmiały”

Dowódca DOK^c generał „Bystry”

Źródło: AIPN, 578/246, k. 153, odpis, mps.

^a W dokumencie – zapewne dla deprecjacji – nazwiska, nazwy własne i skrótowce osób i instytucji uznanych za wrogie zapisano małą literą.

^b Tak w dokumencie.

^c Tak w dokumencie. Skrótowiec nie odpowiada nazwie żadnej z odnotowanych wówczas na tym terenie struktur niepodległościowych.

¹ Folksdojczce.

1946 luty 10, [Pisarzowice] – Ulotka przygotowana z inspiracji Franciszka Olszówki „Otta”, zawierająca analizę zniewolenia Polski i apel o przystąpienie do walki o wolność

Oddział „Tartak”

Polski Las, dn. 10 II 1946 r.¹

Odezwa²

Polacy!

Nadchodzi chwila decydującej rozprawy, chwila utęsknienia, oczekiwania przez całe społeczeństwo Ukochanej Ojczyzny. Dość już naszej niewoli – dość męczarni Narodu Polskiego – dość tyranizowania bezbronnej ludności polskiej. Nie chcieliśmy hitleryzmu! Nie chcemy i komunizmu!

Precz z czerwoną zarazą Stalina!!!

Polacy! Wspominajcie tylko na 1939 r., kiedy to hordy hitlerowskiej i bolszewickiej zarazy przełamały opór bohaterskiego Żołnierza Polskiego, zalewając swym żołdactwem Macierz^a Naszą. Wspominajcie na trzy miliony Polaków gnijących w tajgach Sybiru! Czy przypominacie sobie jak hordy szakali krwiożerców Narodu Polskiego, bolszewicy siepacze przyglądali się z zadowoleniem na krwawiącą Warszawę? Idąc śladami gen. Suworowa, i teraz pragnęliby zakuć nasz Naród w kajdany wiekowej niewoli. Pod pokrywą demokracji zawiązał Stalin „**Rząd polski**”, w skład którego wchodzi: Żydzi, Rosjanie, Ukraińcy i najwięksi przestępcy dwudziestego wieku! Ta zgraja pacholków Stalina przy pomocy PUBP okrytego sławą morderstw, gwałtów i katuszy na bezbronnych kobietach i mężczyznach polskich, nazywa się „polskim”. PUBP nazywając nas rdzennych Polaków od hitlerowców do bandytów włącznie, zapomina o tem, że w szeregach „sługusów bolszewizmu” składający przysięgę na portret batiuszki Stalina znajdują się sami folksdojczyrzy, Ukraińcy, Rosjanie oraz największe wyrzutki społeczeństwa polskiego!

Gdy dzień ten nadejdzie, pójdziemy, idąc pod jednym sztandarem, z pieśnią *Nie rzucim ziemi* na ustach pod hasłem „**Bóg, Naród i Ojczyzna**”.

Pomścimy się za przelaną krew milionów Polaków!

^a W dokumencie Macierzę.

¹ Odezwę, przygotowaną być może wcześniej, rozkolportowano już po śmierci „Otta” – 10 II 1946 r.

² Ulotka o identycznej treści kolportowana była również z datą 15 IV 1946 r. przez oddział Józefa Zawadki „Waldemara” (AIPN Po, 0077/14..., t. 1, k. 149).

Działania Wojsk Bezpieczeństwa Wewnętrznego...

Czekając na rozkaz do boju, ruszycie do walki o prawdziwą Wolną Demokratyczną Polskę!

Podpisał: D-ca oddziału bojówki AK „Tartak”
por. „Otto”

Za zerwanie odezwy kara śmierci.
Każda osoba pod obserwacją naszą.

Szef Żandarmerii Polowej
sierż. „Grom”

Za zgodność z oryginałem
Wz. Kierownika Referatu Śledczego^b

Źródło: AIPN, 578/246, k. 153, odpis, mps.

^b Poniżej podpis odręczny nieczytelny.